- Aanbiedingsbrief
- Onze kernboodschappen
- Onze conclusies
- Speerpunten
- Ontwikkelingen 2021
- Jaarverslag
- Jaarrekening
- Vooruitblik
- Onze samenwerking
- Bijlagen

Accountantsverslag 2021

Gemeente Rotterdam

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
22 april 2022

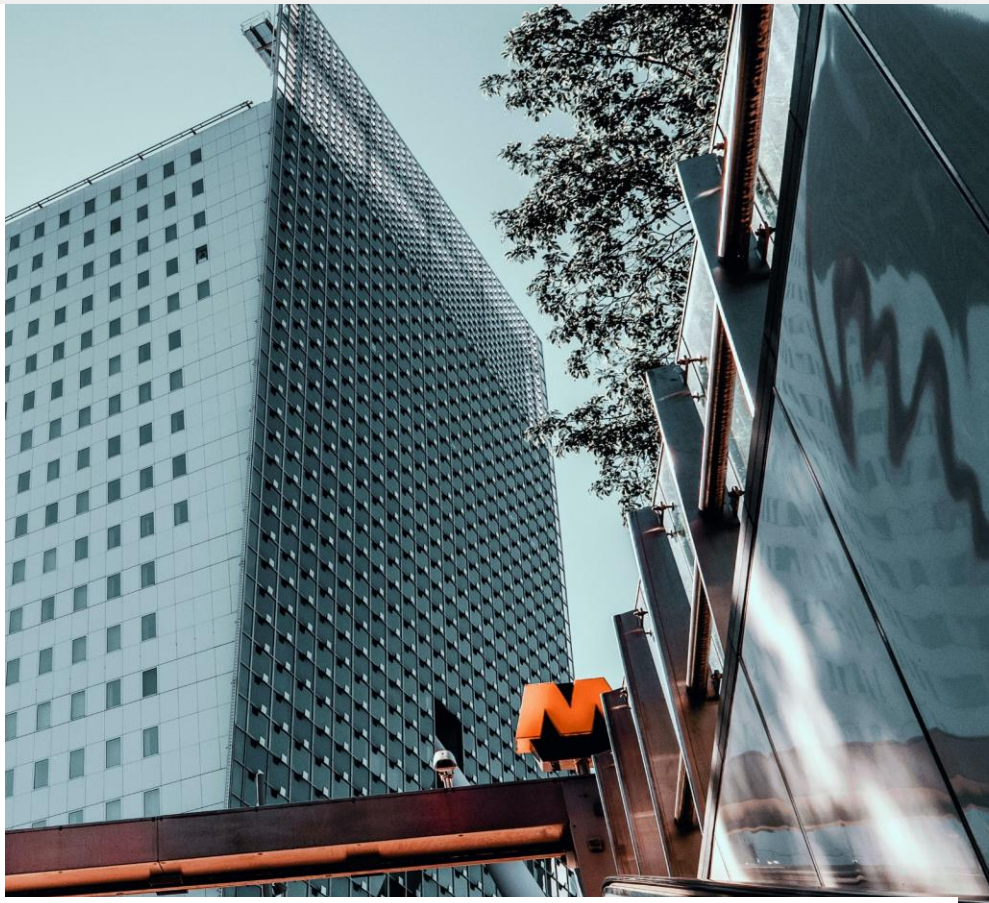

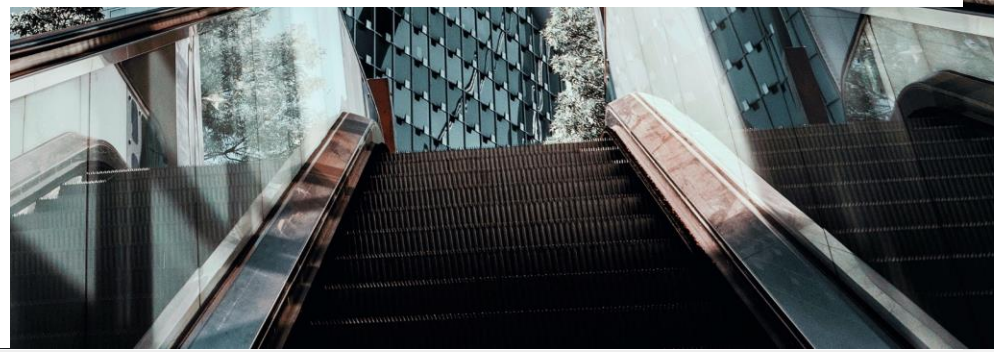

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Aanbiedingsbrief

Gemeente Rotterdam
Aan de Commissie Onderzoek van de Rekening (COR) en het college van burgemeester en wethouders
Postbus 70012
3000 KP ROTTERDAM

22 april 2022

Referentie: RDRC3JQXJPRJ-785173700-680

Geachte leden van de COR en het college,

Hierbij bieden wij u ons accountantsverslag aan. Deze hebben wij opgesteld in het kader van onze opdracht om de jaarrekening 2021 (de 'jaarrekening') van gemeente Rotterdam te controleren in overeenstemming met de startnotitie en ons controleplan 2021.

Ons accountantsverslag gaat in op de belangrijkste bevindingen uit onze controle van uw jaarrekening. In de paragraaf bedrijfsvoering hebben wij een aantal bevindingen aanvullend op de eerste board letter geconstateerd. De waardering van de materiële en financiële vaste activa hebben verhoogde aandacht gehad, vanwege de belangrijke invloed daarvan op het resultaat. Tijdens de controle hebben we weer aandacht besteed aan waardering van grote projecten. Het grote aantal nieuwe SiSa-regelingen aan het eind van de controle heeft een belangrijke impact gehad, inhoudelijk en in de uitvoering van de controle. Daarnaast hebben de effecten van Covid-19 ook dit jaar impact gehad op de uitvoering van de controle.

Onze bevindingen zijn constructief besproken met uw ambtelijke organisatie en de portefeuillehouder Financiën. We bespreken de inhoud van dit verslag graag op 17 mei 2022 met de COR. Hebt u in de tussentijd nog vragen, neem dan gerust contact met ons op. Wij bedanken u en uw medewerkers voor de medewerking tijdens onze controle.

In 2022 zal Martine Koedijk de eindverantwoordelijkheid voor de controle overnemen, samen met Anton Eelco Gerritsma.

Met vriendelijke groet,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.
Digitally signed by
Richard Goldstein
R. Goldstein RA
partner

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Fascinatio Boulevard 350, 3065 WB Rotterdam, Postbus 8800, 3009 AV Rotterdam
T: 088 792 00 10, F: 088 792 95 33, www.pwc.nl

'PwC' is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Onze kernboodschappen

In dit hoofdstuk hebben we onze kernboodschappen samengevat.

01

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Onze kernboodschappen

Een goedkeurende controleverklaring

Wij hebben onze controle van de jaarrekening van gemeente Rotterdam afgerond en verstrekken hierover een goedkeurende controleverklaring op de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid. Daarnaast hebben we geen indicaties van fraude en/of niet-naleving van wet- en regelgeving geconstateerd.

De externe ontwikkelingen leiden tot meer financiële risico's

Wij zien de volgende ontwikkelingen:

- Ruimtelijk domein: Het risicoprofiel van de grondexploitaties is toegenomen. Mede gezien de ontwikkeling in de grondstofprijzen is de verwachting dat de resultaten uit de portefeuille grondexploitaties minder zullen worden.
- Sociaal domein: De zorglasten Wmo en jeugd nemen verder toe en overschrijden de begroting. In de begroting 2022 is op deze trend geanticipeerd.
  Dit jaar zijn er geen onrechtmatigheden bij de uitkeringen BUIG geconstateerd.
- De financiële risico's zijn toegenomen; de weerstandscapaciteit ook, waardoor de financiële positie robuust blijft.

Een moeilijke beslissing om te stoppen met het Warmtebedrijf

In oktober 2021 is besloten om niet verder te investeren in het Warmtebedrijf omdat de risicoverdeling tussen partijen naar het oordeel van de raad niet evenwichtig was. De financiële gevolgen van dit besluit zijn nog onzeker omdat de onderhandelingen met stakeholders over een mogelijk vervolg nog lopen. In de jaarrekening 2021 heeft het college rekening gehouden met een extra voorziening. De waardering die resulteert, vinden wij verdedigbaar.

De informatie van het jaarverslag is uitgebreid en kan nog meer worden geaggregeerd

Er staat veel informatie in het jaarverslag, waardoor het steeds verder uitdijt. Wij blijven een duiding van de feiten voor wat bereikt is voor de 'staat van de stad' als geheel missen. Wij adviseren om bij de vernieuwing van de p&c-producten ook beide aspecten te betrekken.

Observaties jaarrekening

Het proces aanbesteden is verbeterd en de afwijkingen van Europese aanbestedingsrichtlijnen zijn afgenomen.

De extra lasten en lagere baten als gevolg van de coronacrisis zijn in 2021 gedekt door compensatie van het Rijk. Het uiteindelijke effect is zelfs voordelig.

Onze samenwerking en vooruitblik

We hebben een constructieve samenwerking ervaren tijdens het controleproces.

Volgend jaar zullen wij in de controleverklaring rapporteren over onze beoordeling van de frauderisicobeheersing.

Dit rapport is opgesteld uitsluitend voor gebruik door de raad en het college van burgemeester en wethouders van gemeente Rotterdam. Op dit rapport kan niet door derden worden gesteund aangezien derden niet op de hoogte zijn van het doel van de werkzaamheden en de resultaten onjuist kunnen interpreteren. Wij aanvaarden geen aansprakelijkheid, zorgplicht en/of verantwoordelijkheid jegens andere partijen dan gemeente Rotterdam.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Onze conclusies

In dit hoofdstuk wordt uitleg gegeven over ons oordeel bij de jaarrekening.

Hierin lichten we de geconstateerde fouten en onzekerheden voor de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid toe.

02

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Onze conclusies

Ons oordeel bij uw jaarstukken 2021 is goedkeurend voor zowel getrouwheid als rechtmatigheid

Uw jaarrekening geeft een getrouw beeld

Wij hebben onze accountantscontrole van de jaarrekening 2021 van gemeente Rotterdam afgerond. Wij verstrekken een goedkeurende controleverklaring op het aspect getrouwheid en financiële rechtmatigheid, onder voorbehoud dat de jaarrekening ongewijzigd wordt vastgesteld door de raad.

Fouten en onzekerheden geconstateerd in relatie tot getrouwheid

In totaliteit hebben we samen met de gemeente en financial audit controleverschillen geconstateerd in relatie tot getrouwheid met een totale omvang van € 25,9 miljoen die niet is gecorrigeerd. De onzekerheden bedragen € 16,7 miljoen. De overzichten van deze fouten en onzekerheden inzake getrouwheid worden hier getoond.

De totale rechtmatigheidsfout is € 32,6 miljoen

Het totaal van de rechtmatigheidsfouten komt neer op € 32,6 miljoen (2020: € 31,5 miljoen), waarvan € 6,8 miljoen (2020: € 17,3 miljoen) afwijkingen van het voorwaardecriterium. Afwijkingen van het voorwaardecriterium zijn veelal niet te corrigeren. Het detailoverzicht van fouten en onzekerheden inzake rechtmatigheid wordt hier getoond.

Overige informatie in uw jaarverslag is consistent met uw jaarrekening

Als accountants zijn wij ervoor verantwoordelijk dat wij in onze controleverklaring verslag uitbrengen over de overige informatie die in het jaarverslag is opgenomen. De overige informatie omvat uw jaarverslag. Wij hebben geen materiële inconsistenties, materiële onjuistheden en/of omissies opgemerkt in de informatie die op grond van het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) moet worden verstrekt.

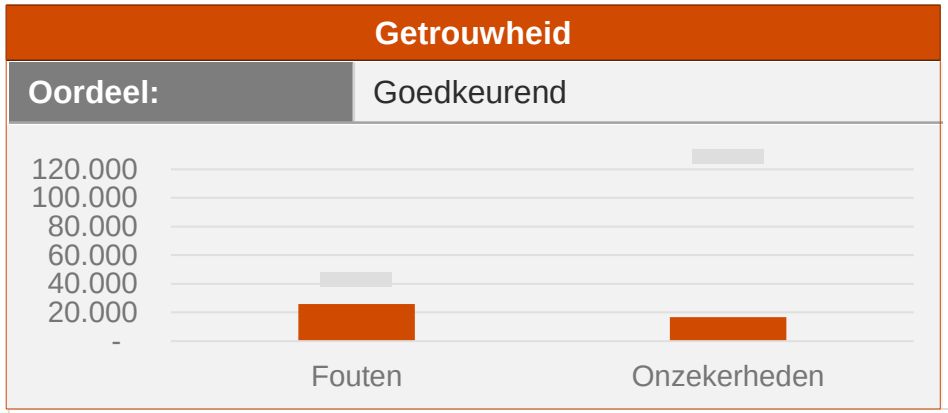

Figuur 1 Fouten en onzekerheden getrouwheid

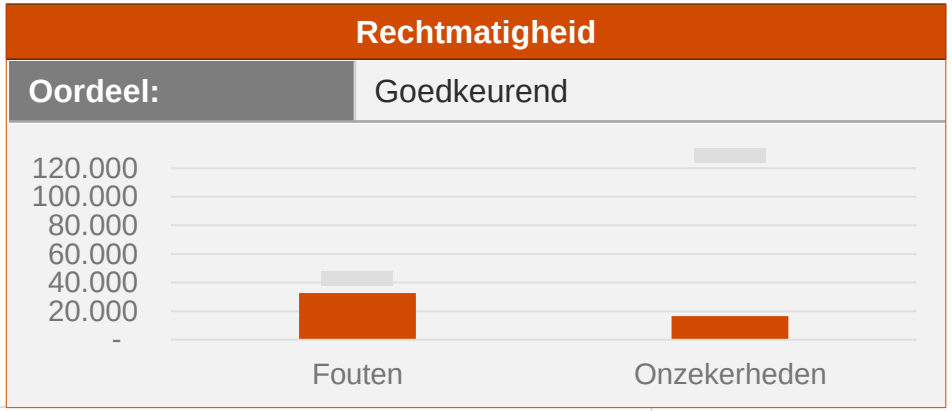

Figuur 2 Fouten en onzekerheden rechtmatigheid

■ = absoluut bedrag fouten, onrechtmatigheden of onzekerheden x €1.000 ■ = door u vastgestelde goedkeuringstolerantie x €1.000

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Gecorrigeerde fouten inzake getrouwheid

In totaliteit hebben we controleverschillen geconstateerd in relatie tot getrouwheid met een totale omvang van circa € 46 miljoen, waarvan er € 19,5 miljoen is gecorrigeerd. De belangrijkste correctie betrof:

#	Beschrijving	Jaarrekeningpost	Debet	Credit
1	In overleg met de organisatie is de voorziening voor inbaarheid van een lening verhoogd	Lasten Voorziening	19.500	 19.500

Tabel 1 Gecorrigeerde fouten

Daarnaast bleken de inkoopverplichtingen zoals verantwoord onder de niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen € 33 miljoen te hoog. Ook dit is gecorrigeerd.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Overzicht van ongecorrigeerde fouten en onzekerheden inzake getrouwheid

De volgende geconstateerde afwijkingen betreffen de ongecorrigeerde fouten en onzekerheden in relatie tot getrouwheid, boven de gestelde rapporteringstolerantie van € 1,7 miljoen. Het college heeft geconcludeerd dat het kwalitatieve en kwantitatieve effect van deze bevindingen van de afdeling FA niet materieel is. Wij zijn het eens met deze beoordeling van het college.

#	Beschrijving	Jaarrekeningpost	Fouten	Onzekerheden
1	Verstrekte subsidies en bijdragen te hoog	Lasten	(17.948)	(7.292)
2	Te hoge reservering voor *purchase to pay*	Nog te ontvangen facturen	(3.349)	
3	Vier facturen niet opgenomen (voornamelijk investeringen)	Overlopende passiva	1.778	
4	Vastgoed opbrengsten u.h.v. reclamegelden informatiepanelen onvoldoende onderbouwd	Baten		2.763
5	Gederfde opbrengsten Bedrijfsreinigingsrecht	Baten		(2.235)
6	Inbaarheid vordering is onzeker	Vordering		2.034
7	Dotatie voorziening belastingen niet onderbouwd	Lasten		(2.352)
8	Diverse kleine verschillen (< € 1,7 miljoen)		(2.807)	
		Resultaat effect	**+ 22.326**	**+ 7.082**
		Totaal absoluut	**25.882**	**16.676**

Tabel 2 Ongecorrigeerde fouten en onzekerheden getrouwheid

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Overzicht van fouten en onzekerheden inzake rechtmatigheid

De volgende geconstateerde afwijkingen betreffen de door afdeling FA geconstateerde fouten en onzekerheden in relatie tot rechtmatigheid, boven de gestelde rapporteringstolerantie van € 1,7 miljoen. Afwijkingen in relatie tot rechtmatigheid zijn niet te corrigeren. Het college heeft geconcludeerd dat het kwalitatieve en kwantitatieve effect niet materieel is. Wij zijn het eens met deze beoordeling van het college.

#	Beschrijving	Jaarrekeningpost	Fouten	Onzekerheden
1	Ten onrechte niet Europees aanbesteed	Lasten	6.117	
2	Diverse kleine fouten	Lasten	636	
3	Getrouwheidsfouten en onzekerheden (absoluut)		25.882	16.676
		Totaal	**32.635**	**16.676**

Tabel 3 Fouten en onzekerheden rechtmatigheid

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Speerpunten

Wij gaan in dit hoofdstuk in op de belangrijkste punten die wij in de controle aandacht hebben gegeven of waar de COR specifiek aandacht voor heeft gevraagd.

03

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Speerpunten

Stapsgewijze verbetering bedrijfsvoering gedurende de afgelopen jaren

U staat net als vier jaar geleden aan het begin van een nieuwe coalitieperiode. De (vorige) COR heeft gevraagd inzicht te geven wat de afgelopen vier jaar is bereikt op het gebied van de bedrijfsvoering. Wij doen dat aan de hand van de kwaliteit van de beheersmaatregelen zoals wij die in de boardletter 2017 hebben weergegeven. Waar in 2017 sommige processen in opzet niet toereikend waren, constateren wij nu dat de opzet wel is verbeterd, maar dat in de praktijk de maatregelen nog niet altijd worden toegepast. Bij de algemene beheersing van de IT-omgeving zijn de maatregelen voor de concernbrede applicaties inmiddels effectief. Voor de decentrale applicaties moet nog een verbeterslag worden gemaakt. Daarnaast is de effectiviteit van de controles van afdeling FA verbeterd.

Effect van de genoemde verbeteringen is dat er meer rust in het afsluitproces is gekomen omdat attentiepunten eerder kunnen worden gesignaleerd. Het is nu vooral zaak om de kwaliteit van de uitvoering bij de clusters (in de 1e en 2e lijn) verder te verbeteren. De ontwikkelingen zijn nu nog niet zodanig dat voor alle processen de optimale controleaanpak kan worden uitgevoerd. Daarnaast kan de (interne) informatievoorziening naar een hogere volwassenheid worden gebracht.

Proces	BJ 2017		BJ 2021		*T.o.v. 2017*
	Clusters	*FA*	*Clus-ters*	*FA*	
Administratie & Verslaglegging	◖	●	●	●	↗
Inkopen	◖	●	◖	●	→
Aanbesteden	●	●	●	●	
HR	◖	●	●	●	↗
Betalingsorganisatie	◖	●	◖	●	→
Treasury	●	●	●	●	→
IT(GC)*	○	-	◖	●	↗
Grondexploitatie	○	◖	●	●	↗
Vastgoed	○	●	◖	●	↗
Ontvangen subsidies en bijdragen	◖	○	◖	●	↗
Verkoop en facturatie	◖	◖	◖	●	↗
Belastingen en heffingen	◖	●	◖	●	→
WMO/Jeugd	◖	●	◖	●	→
Sociale uitkeringen	◖	●	◖	●	→
Verstrekte subsidies en bijdragen	◖	●	◖	●	→

Figuur 3 Ontwikkeling beheersmaatregelen - Legenda

- ○ In opzet ontoereikend
- ◖ In opzet toereikend, maar één of meerdere beheersmaatregelen bestaan in de praktijk niet
- ● Proces is adequaat opgezet en beheersmaatregelen bestaan

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Speerpunten verbonden partijen

Voorzieningen getroffen voor verbonden partijen

Een moeilijk besluit over investeringen in het Warmtebedrijf

In oktober 2021 heeft de gemeenteraad besloten om niet meer te investeren in het Warmtebedrijf omdat de financiële en juridische risico's te hoog zijn.

Primo 2021 had gemeente Rotterdam een aandelenbelang van € 29,8 miljoen in het Warmtebedrijf. Gedurende 2021 heeft een agiostorting van € 11 miljoen plaatsgevonden, wat het totale aandelenkapitaal per 31 december 2021 op € 40,8 miljoen brengt. Gemeente Rotterdam heeft in 2020 voor een bedrag van € 102 miljoen een deel van de financiering van het Warmtebedrijf overgenomen na het aflopen van de kredietvoorziening bij de BNG.

Momenteel vinden er gesprekken plaats met de stakeholders over het vervolg van het Warmtebedrijf. Het college heeft ons geïnformeerd over de inhoud van deze vertrouwelijke gesprekken. Aangezien dit verslag openbaar is, kunnen we er niet over uitweiden, anders dan dat het vervolg is omgeven door een hoge mate van complexiteit en samenloop met het beleid om de energietransitie te stimuleren. In de jaarrekening 2021 heeft het college daarom rekening gehouden met een extra voorziening. Hoewel de uitkomst nog onzeker is, vinden wij de verantwoorde waardering van het college verdedigbaar.

Ontwikkelingen Stadion Feijenoord N.V.

Gemeente Rotterdam heeft een aandelenbelang van € 7,9 miljoen in Stadion Feijenoord N.V. Stadion Feijenoord N.V. heeft de afgelopen jaren negatieve resultaten behaald doordat er veel kosten zijn gemaakt voor de ontwikkeling van een nieuw stadion. Dit heeft geresulteerd in een negatief eigen vermogen ultimo 2021. In de oorspronkelijke businesscase van het nieuwe stadion zouden deze investeringen door Stadion Feijenoord N.V. over een toekomstige periode terugverdiend worden.

In november 2021 heeft voetbalclub Feyenoord bekendgemaakt de bouw van het nieuwe stadion te heroverwegen. Dit vanwege de stijgende bouw- en grondstofkosten.

Gemeente Rotterdam heeft een voorziening getroffen. Gezien het feit dat de ontwikkeling van het nieuwe stadion stil is komen te liggen en de businesscase door de stijgende bouw- en grondstofkosten naar verwachting niet meer toereikend is om deze investering in de toekomst terug te verdienen, achten wij de verantwoorde waardering aanvaardbaar.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Ruimtelijk domein
Sociaal domein
Bedrijfsvoering
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Ontwikkelingen 2021

In dit hoofdstuk beschrijven we relevante ontwikkelingen voor het ruimtelijke domein, het sociaal domein en het domein bedrijfsvoering.

04

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Ruimtelijk domein
Sociaal domein
Bedrijfsvoering
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Ruimtelijk domein

Verwachte daling van het toekomstige resultaat zet door

Ontwikkelingen in het ruimtelijk domein

Gemeente Rotterdam groeit en het aantal inwoners ook. Daarnaast blijft de vraag naar woningen structureel groot en is het woningtekort fors. Om ervoor te zorgen dat alle Rotterdammers goed kunnen leven, wonen, werken, leren, bewegen en recreëren is eind 2021 de omgevingsvisie vastgesteld in de raad. Door de ontwikkelingen op de markt voor grondstoffen zal het extra inspanning vragen om vaart te houden in het realiseren van woningen conform de gestelde ambities.

Het aantal grondexploitaties is met twee nieuw geopende grondexploitaties en twee afgesloten projecten in 2021 gelijk gebleven ten opzichte van 2020 (75).

Inzicht in stand en realisatie belangrijke projecten

De eindwaarde is gedaald ten opzichte van 2020 van € 147,7 miljoen naar € 124 miljoen. De positieve eindwaarde wordt voornamelijk gevormd door enkele majeure projecten zoals Park Zestienhoven (EW € 43 miljoen), Nesselande (€ 23,6 miljoen) en Katendrecht (€ 22 miljoen).

De verliesvoorziening nam toe van € 72,3 miljoen in 2020 naar € 85,5 miljoen in 2021. Projecten als de Sportcampus Rotterdam en Urkersingel met een negatieve eindwaarde van € 24,2 miljoen respectievelijk € 17,1 miljoen vormen de belangrijkste redenen voor deze verliesvoorziening. Urkersingel wordt gedekt door een bijdrage uit de reserve NPRZ en Sportcampus uit de RIM.

Bij de berekening van de grondexploitaties en de ingerekende onzekerheden hebben wij rekening gehouden met de in de grondexploitaties gehanteerde parameters. Wij achten die evenwichtig.

Het risicoprofiel van de grondexploitaties verhoogt

Binnenstedelijke (her)ontwikkeling is complexer en risicovoller dan de ontwikkeling van uitleggebieden. Omdat er nauwelijks grondexploitaties met een (groot) positief saldo aan de portefeuille worden toegevoegd en het aantal grondexploitaties vrij stabiel is, zal het verdienvermogen de komende jaren meer onder druk komen te staan.

Voor projectspecifieke risico's wordt een onzekerheidsreserve opgenomen. Deze reserve is toegenomen van € 45,6 miljoen in 2020 naar € 49,2 miljoen in 2021. Daarnaast wordt voor de projectoverstijgende risico's de benodigde weerstandscapaciteit voor de grondexploitatieportefeuille berekend. De benodigde weerstandscapaciteit ultimo 2021 bedraagt € 68 miljoen (2020: € 57 miljoen).

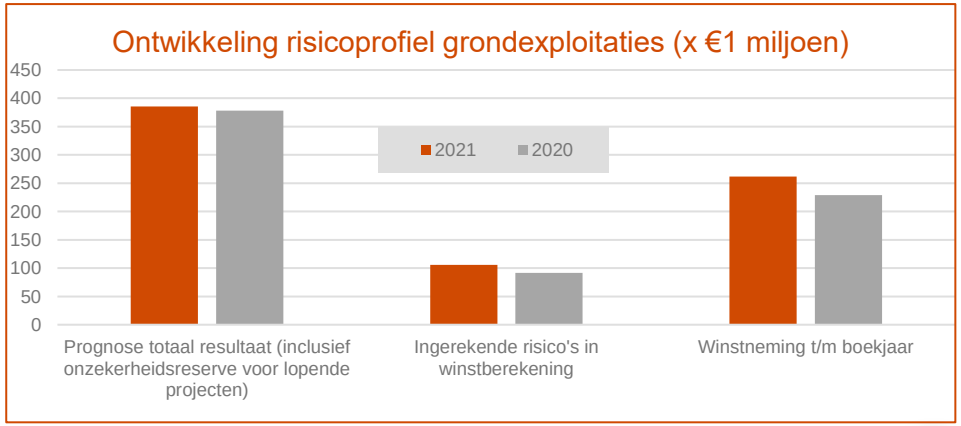

Figuur 4 Risicoprofiel grondexploitaties

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Ruimtelijk domein
Sociaal domein
Bedrijfsvoering
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Ruimtelijk domein

Geen materiële bevindingen uit de waarderingscontrole van de grondexploitatieportefeuille

In onze controle hebben wij steeksproefgewijs de waardering van projecten in detail beoordeeld. Bij drie projecten (Rijnhaven, Urkersingel en Oudeland) hebben onze taxateurs ook een second opinion gegeven op de waardering. Op basis van onze werkzaamheden worden de schattingen in de grondexploitaties als realistisch ingeschat.

De parameters voor de grondexploitaties zijn evenwichtig ingeschat

De waardering van uw grondexploitaties is voor een groot deel afhankelijk van schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op waarin een schatting is opgenomen van de te maken kosten en opbrengsten.

Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Wij hebben de gehanteerde uitgangspunten en parameters onderstaand beoordeeld.

Parameter	Beoordeling 2021	Beoordeling 2020	Toelichting
Gehanteerde rekenrente	●	●	Het college rekent binnen de grondexploitaties met een rekenrente van 0,8% (2020: 0,81%). Dit is de rente gebaseerd op de huidige leningenportefeuille van gemeente Rotterdam en is conform het BBV en beoordelen we daarom als evenwichtig.
Kostenstijging	●	●	De gehanteerde kostenstijging is 2,0% (2020: 1,8%) en is gebaseerd op gegevens vanuit CBS/Statline. Het percentage ligt in lijn met wat wij bij andere gemeenten zien.
Opbrengstenstijging	●	●	Het college rekent met een opbrengstenstijging van 1,5% voor 2022, 1% voor 2023–2031 en 0% voor 2032 e.v. We concluderen dat de inschatting van deze parameter evenwichtig tot stand is gekomen. Ten opzichte van 2020 betreft dit een positieve bijstelling van het opbrengstenstijgingspercentage, wat ook een positieve impact heeft op de resultaten van deze projecten. In 2020 rekende het college namelijk nog met een opbrengstenstijging van -2,5% voor 2021 en maar 1% voor 2022–2030.
Gehanteerde programmering	●	●	De programmering van de grondexploitaties is gebaseerd op interne adviezen van de afdeling Beleid Advies en Programmering (BAP) van het cluster Stadsontwikkeling. Wij achten de, op marktinformatie gebaseerde, inschatting voor de programmering evenwichtig op basis van de door ons uitgevoerde controlewerkzaamheden.
Verkoopprijzen	●	●	De prijzen zoals ingerekend in de grondexploitaties zijn veelal gebaseerd op marktinformatie of taxaties. Wij achten voor 2021 de gehanteerde prijsstelling, zoals opgenomen in de door ons gecontroleerde projecten, voldoende onderbouwd.
Onzekerheden	●	●	De waardering van de grondexploitaties is, evenals in 2020 geconstateerd, als voorzichtig aan te merken. In de actualisaties van de grondexploitaties wordt conform een vaste systematiek een onzekerheidsreserve berekend (voor een bedrag van € 49,2 miljoen, in 2020 was dit € 45,6 miljoen) en daarnaast worden er onzekerheden ingerekend in de te nemen winstberekening. Hierbij wordt voor opbrengsten die worden ingeschat na vijf jaar een afslag van 50% gehanteerd en worden opbrengsten en kosten na tien jaar (conform het BBV) niet meer ingerekend.

Tabel 4 Parameters grondexploitaties

● Controleverschil ● Voorzichtig ● Evenwichtig ○ Optimistisch

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Ruimtelijk domein
Sociaal domein
Bedrijfsvoering
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Sociaal domein

Lasten in het sociaal domein blijven stijgen

Het sociaal domein kent een stevige opgave. Sinds 2015 is er sprake van een stijging van het aantal inwoners dat gebruikmaakt van maatwerkvoorzieningen (Jeugd en Wmo) en daarmee stijgende lasten.

De lasten sociaal domein (zorg) zijn ten opzichte van 2020 met € 27 miljoen toegenomen en overschrijden de eerste herziene begroting met € 34 miljoen. De extra kosten in het sociaal domein komen overeen met het landelijke beeld. In de begroting 2022 is rekening gehouden met een verhoging van de kosten met € 32 miljoen. Gezien de huidige trend is het mogelijk dat u in 2022 vooral in de jeugdzorg weer te maken krijgt met een overschrijding.

Onzekerheden rondom de prestatielevering Zorg in Natura nagenoeg verdwenen

Voorgaand jaar hebben wij opgemerkt dat binnen de organisatie initiatieven zijn gestart om de afhankelijkheid van de door accountants verstrekte controleverklaringen bij de productieverantwoordingen van de zorginstellingen te verminderen. Wij zien dat de onzekerheid rondom de prestatielevering van Zorg in Natura nagenoeg geheel is verdwenen.

Sociaal Domein zorg	Realisatie 2021 (x €1.000)	Begroting 2021 (x €1.000)	Realisatie 2020 (x €1.000)
6.2 - Wijkteams	104.345	112.870	105.786
6.6 - Maatwerkvoorziening (WMO)	12.132	12.492	11.724
6.71 - Maatwerkdienstverlening 18+	229.839	225.299	218.767
6.72 - Maatwerkdienstverlening 18-	52.070	53.264	44.965
6.81 - Geëscaleerde zorg 18+	146.314	122.329	146.314
6.82 - Geëscaleerde zorg 18-	136.867	120.696	130.426
7.1 - Volksgezondheid	32.214	32.938	28.446
Totaal	**713.781**	**679.888**	**686.427**

Tabel 5 Lasten Sociaal Domein zorg

Geen bevindingen in de sociale uitkeringen

Voorgaand jaar waren er nog bevindingen inzake de rechtmatigheid van uitkeringen BUIG. De onzekerheid en fout van voorgaand jaar waren met name te wijten aan de Covid-19-situatie, waardoor geen/onvoldoende beoordeling plaats kon vinden van de woon-leefsituatie. In 2021 heeft deze beoordeling wel voldoende plaats kunnen vinden waardoor deze onzekerheid en rechtmatigheidsfout zijn verdwenen.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Ruimtelijk domein
Sociaal domein
Bedrijfsvoering
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Bedrijfsvoering

Wij hebben aanvullende tekortkomingen in de interne beheersing geconstateerd

In onze boardletter 2021 van 3 november 2021 hebben wij ons beeld gegeven van de interne beheersing van uw gemeente. Deze kunt u vinden bij de raadsstukken op RIS. Naar aanleiding van de jaarrekeningcontrole hebben wij aanvullend nieuwe aandachtspunten in de interne beheersing geconstateerd. Deze worden hieronder weergegeven.

EU Aanbesteden: leemte in het proces van contractregistratie

Afdeling FA heeft geconstateerd dat er geen effectieve beheersmaatregel aanwezig is die waarborgt dat de primaire registratie van contracten in CAS/UCM juist is. Hierdoor wordt het risico gelopen dat contractwijzigingen niet (tijdig) via CAS/UCM worden gesignaleerd. Dit heeft effect op de systeemgerichte controle aangezien de juiste contractregistratie van belang is voor een juiste en tijdige signalering van contractwijzigingen. Voor de populatie van de contracten waarvoor het risico wordt gelopen dat deze ten onrechte buiten de scope van de systeemgerichte controle vallen, zijn aanvullende werkzaamheden uitgevoerd.

Voor de procesgang rond inhuurcontracten wordt er door de gemeente nader bekeken welke verbetering kan worden aangebracht. Voor de overige contracten is er een nieuwe werkwijze opgesteld waarbij er meer uniformiteit wordt bewerkstelligd en meer controle wordt toegepast. Deze werkwijze wordt naar verwachting omstreeks 1 juni 2022 ingevoerd.

Leveranciersmanagement vraagt aandacht

Gemeente Rotterdam heeft een belangrijk deel van de IT-beheertaken voor haar bedrijfsvoeringsystemen en IT-infrastructuur uitbesteed aan externe leveranciers, waaronder Wigo4IT (sociale zaken), ADP (lonen & salarissen) en MCX (financiën). In lijn met voorgaand jaar stellen wij vast dat de betrokken lijnorganisatie niet actief de assurancerapportages van de externe leveranciers beoordeelt en waar nodig in gesprek gaat om terugkerende bevindingen opgelost te krijgen (Wigo4IT). Daarnaast is onduidelijk hoe de gemeente voldoende zekerheid verkrijgt over de hosting/housing van de IT-infrastructuur bij KPN en NorthC. Wij onderstrepen het belang voor de lijnorganisatie om nader onderzoek te doen en te waarborgen hoe voldoende zekerheid kan worden verkregen over de uitbesteedde diensten. De 2e lijn binnen IIFO is al bezig met het periodiek verzamelen en analyseren van assurancerapportages (voor MCX en NorthC). Wij adviseren de ervaringen toe te passen bij het breder borgen van leveranciersmanagement binnen de gehele organisatie.

Significante en verhoogde risico's

Bij de uitvoering van onze werkzaamheden ten aanzien van de verhoogde risico's voor de controle (zie startnotitie) hebben we geen uitzonderingen of aanwijzingen van frauduleuze activiteiten opgemerkt. Voor een samenvatting en bevindingen van de verrichte werkzaamheden met betrekking tot de significante en verhoogde risico's verwijzen we naar de bijlagen.

Fraude en wet- en regelgeving

We hebben geen aanwijzingen of signalen van fraude geïdentificeerd. En ook zijn er geen gevallen van niet-naleving van wet- en regelgeving onder onze aandacht gekomen, anders dan de bevindingen inzake aanbesteden.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Financiële positie
Observaties jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Jaarverslag

In dit hoofdstuk beschrijven we wat ons is opgevallen in relatie tot de informatiewaarde van het jaarverslag. Daarnaast beschrijven we onze visie op de financiële positie.

05

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Financiële positie
Observaties jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Financiële positie

De kerngetallen laten een degelijke financiële situatie zien; de verhouding aan incidentele baten en lasten vraagt aandacht

De financiële positie van gemeente Rotterdam blijft robuust

De financiële conditie is voor veel gemeenten ondermaats, zo stelt de VNG in de in november 2021 gepubliceerde financiële conditie-index. Wij duiden uw financiële positie aan de hand van zes kengetallen. U heeft een gezonde financiële uitgangspositie. Tegelijkertijd zien we de nettoschuldquote iets toenemen en is het exploitatieresultaat voor het eerst sinds een aantal jaar negatief.

De financiële positie normaliseert in 2021; de gemeente heeft meer geld geleend en uitgeleend voor de bekostiging van overige programmalasten. Het resultaat wordt vooral bepaald door het besluit niet verder te investeren in het Warmtebedrijf, wat heeft geleid tot een belangrijke verhoging van de voorziening daarvoor. Bijna de gehele afwijking tussen de herziene begroting 2021 en het resultaat 2021 is hieraan toe te wijzen.

Verder was 2020 door de opbrengsten uit verkoop van Eneco een bijzonder jaar. Met de ontvangen gelden zijn schulden afgelost; deze lopen nu weer iets op maar zijn nog steeds ruim onder de benchmark.

Het resultaat kent grotendeels een incidenteel karakter, zie ook toelichting structurele en incidentele baten en lasten. Lokale coronamaatregelen zijn hier een onderdeel van, maar ook dotatie aan voorziening voor inbaarheid lening, ontwikkelingen bij grondexploitaties, niet activeerbare investeringen, Hart van Zuid en verkoop vastgoedobjecten zijn belangrijke incidentele posten.

Daarbij zijn bij de meerjarenbegroting in 2022 en 2023 flinke taakstellingen ingeboekt en is er nog geen duidelijkheid over de eventuele compensatie vanuit het Rijk inzake jeugdzorg en Wmo. Het weerstandsvermogen is voldoende om deze risico's op te vangen,

Kengetallen	gemeente Rotterdam		Landelijk**	
	2021	2020	2021*	2020
Weerbaarheid				
Solvabiliteit	55,8%	60,6%	31%	35%
Grondexploitaties	-2,7%	-2,5%	9%	9%
Structurele exploitatieruimte	5,3%	5,2%	1%	2%
Flexibiliteit				
Nettoschuldquote	23,6%	14,6%	73%	49%
Nettoschuldquote gecorrigeerd	20,8%	11,2%	67%	42%
Belastingcapaciteit	102%	105%	105%	103%

* op basis van de begroting 2021
** Bron: https://findo.nl/jive

Tabel 6 Kengetallen financiële positie

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Financiële positie
Observaties jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Financiële positie

Het weerstandsvermogen is de afgelopen jaren stabiel gebleven

Gemeente Rotterdam stuurt voor de ratio weerstandsvermogen minimaal op een waarde van 1,00 of hoger conform het coalitieakkoord 2018-2022. Hierbij wordt het integrale cijfer (algemene dienst plus grondbedrijf) als uitgangspunt genomen.

De ratio wordt als matig beoordeeld bij een waarde tussen 0 en 1, als voldoende bij een waarde tussen 1 en 1,5, als uitstekend bij een waarde groter dan 1,5. Met 1,37 (€ 304/€ 222=1,37) is de integrale ratio weerstandsvermogen vergelijkbaar met vorige jaar (1,36) en is voldoende.

De financiële risico's komen voornamelijk voort uit het sociaal domein, toename van grondstofkosten, en al dan niet in combinatie met de verdere impact van Covid-19.

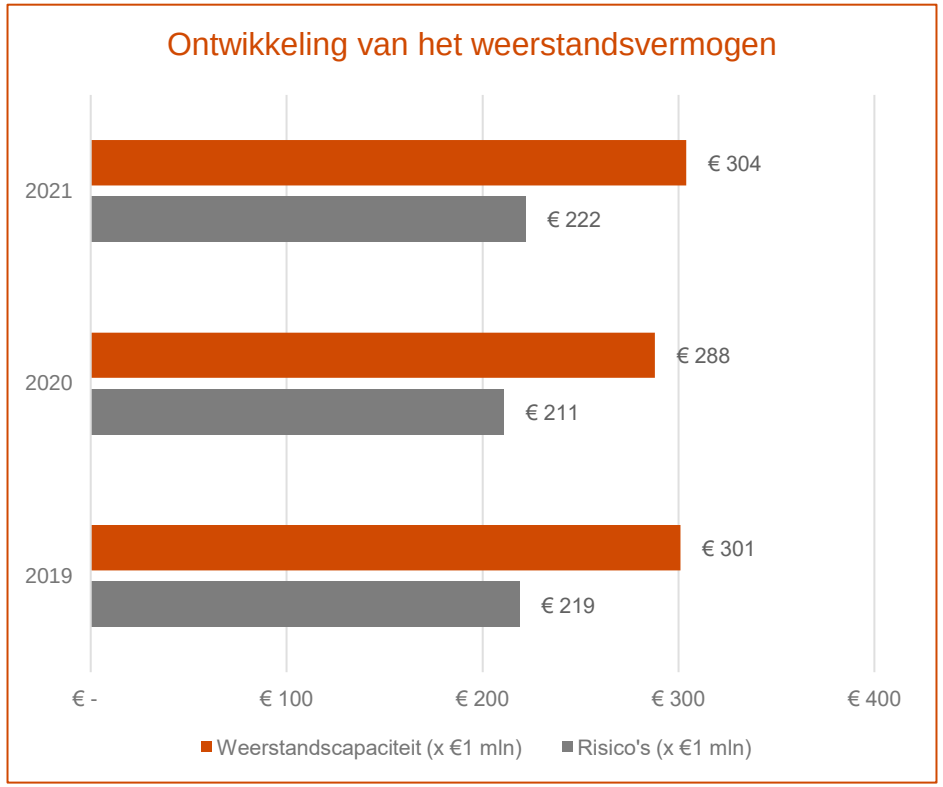

Figuur 5 Onwikkeling weerstandsvermogen

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Financiële positie
Observaties jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Financiële positie

De totale lasten in de begroting worden structureel lager ingeschat dan de realisatie, schattingsonzekerheid minimaal na de herziene begroting.

De grafiek hiernaast laat het verschil zien tussen het begrote en gerealiseerde totaal aan lasten exclusief reserves. Het totaal aan lasten wordt genomen in plaats van het resultaat om het effect van Eneco te normaliseren.

Er is een trend te zien waaruit blijkt dat gemeente Rotterdam consistent minder lasten begroot dan er gerealiseerd worden.

Bij het opstellen van de herziene begroting is de gemeente goed in staat eerdere schattingsonzekerheden te voorspellen. De herziene begroting laat in tegenstelling tot de begroting een hogere inschatting van de lasten zien dan daadwerkelijk wordt gerealiseerd.

Het voorspellend vermogen van de gemeente is in de initiële begroting te verbeteren en is in de herziene begrotingsronde al erg nauwkeurig.

Aanbeveling ter verdere verbetering

We adviseren het college om kritisch te kijken naar het voorspellend vermogen van uw eerste begroting in het jaar. Het frequenter bijwerken van budgetten kan helpen om de initiële inschatting in de begroting te verbeteren. In de huidige grafiek is het budget-effect van de gepubliceerde circulaires gemeentefonds gedurende het jaar niet meegenomen.

De afgelopen twee jaar is dat vooral budgetverhogend geweest. Dit is een gedeeltelijke verklaring van de toename in het verschil in realisatie ten opzichte van de oorspronkelijke begroting in 2020 en 2021.

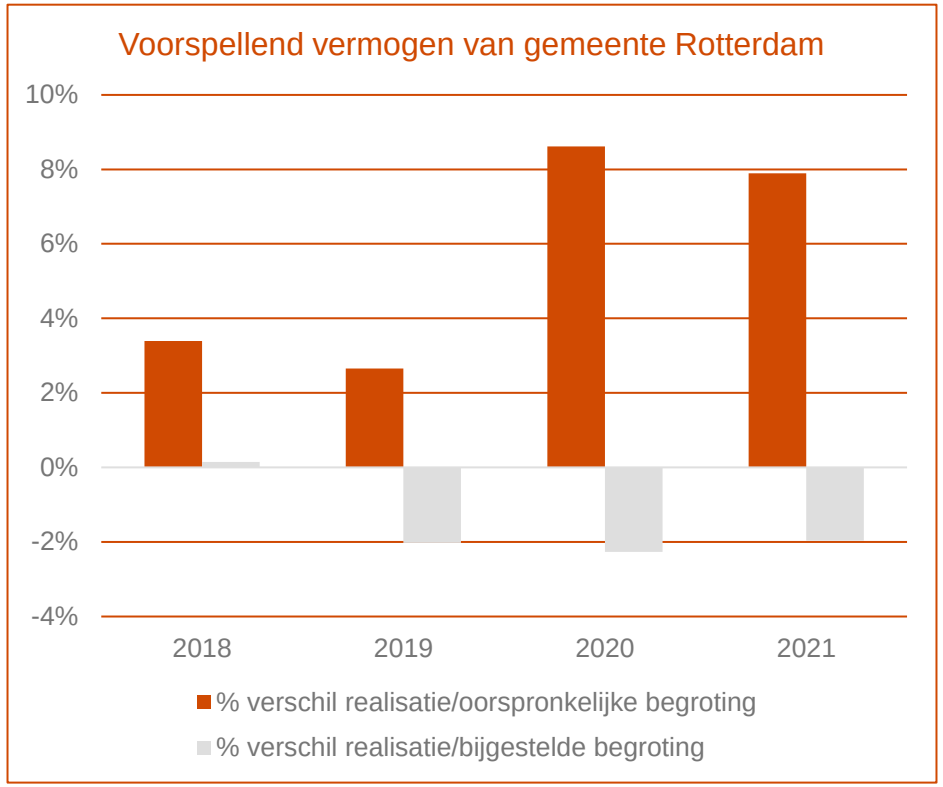

Figuur 6 Voorspellend vermogen

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Financiële positie
Observaties jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Observaties jaarverslag

Digitale publicatie verlaagt de drempel voor gebruikers – Het jaarverslag dijt steeds verder uit

Jaarrekening en jaarverslag zijn verenigbaar

Wij hebben vastgesteld, op grond van de verkregen informatie in onze controle, dat de jaarrekening en het jaarverslag verenigbaar zijn.

Jaarverslag voldoet aan eisen BBV

In het BBV zijn diverse eisen opgenomen voor de vorm en inhoud van het jaarverslag. Wij hebben vastgesteld dat uw jaarverslag voldoet aan het BBV.

Kwaliteit paragrafen – Digitaal publiceren & bondiger rapporteren

Wij hebben vastgesteld dat alle verplichte informatie in de paragrafen is opgenomen. Daarnaast hebben wij de informatiewaarde van de paragrafen beoordeeld. Naast de verplichte paragrafen worden ook optionele paragrafen over specifieke onderwerpen opgenomen. Wij adviseren om bondiger en meer op hoofdlijnen te rapporteren. Uw digitale vorm van publiceren maakt informatie toegankelijker en helpt de niet ervaren gebruiker inzicht te krijgen in uw organisatie.

Informatiewaarde is goed – Ontwikkeling p&c-producten

Ons oordeel is gebaseerd op de leesbaarheid, concreetheid en kwaliteit van de analyses. Wij zijn van mening dat het jaarverslag de raad de gewenste informatie verschaft per beleidsterrein. Wij missen daarin nog een duiding van wat de effecten zijn en wat bereikt is voor de ‘staat van de gemeente’ als geheel. Zo merken wij op dat in de jaarstukken de totstandkoming van de indicatoren vaak wordt toegelicht, maar dat weinig wordt ingegaan op wat het college vindt van de ontwikkeling in deze indicatoren (bijvoorbeeld de kengetallen).
In het project om p&c-producten te verbeteren is het concerndashboard per 1 mei 2022 uit de testfase en wordt operationeel. Wij geven in overweging als vervolg een dashboard voor de raad te ontwikkelen.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Rechtmatigheid
Schattingen
Impact van Covid-19
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Jaarrekening

In dit hoofdstuk geven we een beschrijving voor de verrichte werkzaamheden met betrekking tot de verhoogde risico’s, rechtmatigheid en schattingen. Ten slotte staan we stil bij fraude en het niet naleven van wet -en regelgeving.

06

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Rechtmatigheid
Schattingen
Impact van Covid-19
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Rechtmatigheid

De onrechtmatigheden bij aanbestedingen zijn verder afgenomen

Uit de werkzaamheden van afdeling Financial Audit op de naleving van de Europese aanbestedingsrichtlijnen blijkt een financiële onrechtmatigheid van een bandbreedte van circa € 6 tot € 8 miljoen (2020: € 14 miljoen). De opbouw van deze geraamde fout is als volgt:

- De onrechtmatigheid voor 2021 betreft voor € 1,9 miljoen onrechtmatige contracten die doorlopen vanuit 2020 (in 2020: € 3,5 miljoen). Deze onrechtmatigheden bleken naar aanleiding van de uitgevoerde interne controle. Deze oude contracten leiden ook tot bestedingen (én dus onrechtmatigheden) in 2021. Wel valt op dat het aantal bestedingen uit hoofde van deze contracten afloopt en waarschijnlijk ook in de komende jaren verder zal aflopen.
- Contracten met een startdatum vanaf 1 januari 2020 worden geregistreerd in het contractenregistratiesysteem (CAS) waarbij ook het rechtmatigheids-oordeel wordt vastgelegd. De uitgaven op contracten die het oordeel onrechtmatig hebben bedraagt € 1,6 miljoen (2020: niet opgenomen in een aparte deelmassa). Voor meer details over deze populatie en de bevinding zie de alinea hiernaast en het vorige hoofdstuk bedrijfsvoering.
- De resterende € 2,6 tot € 4,7 miljoen betreft onrechtmatigheden, veroorzaakt door het verstrekken van diverse kleinere opdrachten aan leveranciers, die gezamenlijk (in een raamcontract) aanbesteed hadden moeten worden op basis van de aanbestedingsregels. De bestedingen zijn naar hun aard gelijksoortig en komen in een periode van een jaar boven de Europese aanbestedingsgrens.

Het proces van EU-aanbestedingen is verbeterd

De controle van de Europese aanbestedingen heeft in het afgelopen jaar een positieve ontwikkeling doorgemaakt. De genomen maatregelen zoals de interne beheersing rondom het contractenregistratiesysteem (‘CAS’) hebben hier positief aan bijgedragen. Er is één nieuwe bevinding rondom de registraties in CAS, zie hiervoor het vorige hoofdstuk bedrijfsvoering. Hiervoor is aanvullend getest.

Wij vragen de aandacht van het college om, waar mogelijk, voor deze dossiers herstelacties door te voeren.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Rechtmatigheid
Schattingen
Impact van Covid-19
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Schattingen

De schattingen van het college nader uitgelicht

Bij het opstellen van de jaarrekening moet het college belangrijke boekhoudkundige schattingen, beoordelingen en aannames toepassen en toelichten. Wij hebben de belangrijkste schattingen, beoordelingen en aannames die door het college zijn gedaan beoordeeld en concluderen dat deze zijn gebaseerd op passende bewijsstukken en goed uitgebalanceerde overwegingen. Onderstaande tabel bevat een overzicht van onze bevindingen met betrekking tot die schattingen en oordelen.

Schatting	Waarde (x € 1 miljoen)		Oordeel		Opmerkingen
	2021	2020	2021	2020	
Afschrijvingen van materiële vaste activa	131,0	121,6	●	Niet gerapporteerd	Het activabeleid van de gemeente ligt ten grondslag aan de wijze van afschrijven op materiële vaste activa. De gehanteerde afschrijvingspercentages zijn gebruikelijk in de sector.
De waardering van het vastgoed	1.522,0	1.548,4	●	Niet gerapporteerd	Vastgoed kan een economische of een maatschappelijke functie hebben en op vastgoed met een maatschappelijke functie (bijvoorbeeld een schoolgebouw) mag niet worden afgewaardeerd. De waardering van het vastgoed met een economische functie hebben we in detail gecontroleerd.
De waardering van de grondexploitaties	-132,6	-111,8	●	●	Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitaties een betrouwbaar beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. De uitgangspunten die in de berekeningen gehanteerd worden zijn voor zover mogelijk onderbouwd met rapportages van externe partijen.

Tabel 7 Schattingen

● Controleverschil ● Optimistisch ● Evenwichtig ● Voorzichtig

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Rechtmatigheid
Schattingen
Impact van Covid-19
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Schattingen

De schattingen van het college nader uitgelicht

Schatting	Waarde (x €1 miljoen)		Oordeel		Opmerkingen
	2021	2020	2021	2020	
De waardering van de financiële vaste activa	544,9	576,8	●	●	Wij hebben de waardering van uw financiële vaste activa in detail gecontroleerd. Ook de deelnemingen hebben we specifiek gecontroleerd. Wij concluderen dat de inschattingen van het college ten aanzien van deze deelnemingen en (gerelateerde) leningen evenwichtig tot stand gekomen zijn. Tegelijkertijd signaleren wij enig optimisme over de 'upside' van de uitkomsten. Zie ook de volgende sheet: Speerpunten verbonden partijen
De waardering van de APPA voorziening	52,2	57,5	●	●	De voorziening voor wethouderspensioenen (APPA) per ultimo 2021 is onderbouwd door actuariële berekeningen berekend door een externe serviceorganisatie. Door deze organisatie zijn de uitgangspunten uit de circulaire van het ministerie gebruikt. Wij zijn akkoord met deze uitgangspunten.
De waardering van de voorziening Schiekadeblok	36,7	25,9	●	●	Het college heeft de voorziening van het Schiekadeblok verhoogd met € 10,8 miljoen naar € 36,7 miljoen. Deze toevoeging vindt haar oorzaak, in een verslechtering van het verdienvermogen, in de doorontwikkelde plannen voor het Schiekadeblok die in november 2021 aan de raad zijn gepresenteerd. Wij schatten deze voorziening in als een evenwichtige inschatting in lijn met de aangepaste plannen.

Tabel 7 Schattingen - vervolg

● Controleverschil ● Optimistisch ● Evenwichtig ● Voorzichtig

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Rechtmatigheid
Schattingen
Impact van Covid-19
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Impact van Covid-19

De impact van Covid-19 voor de jaarrekening(controle) 2021

Het coronavirus heeft geleid tot een onvoorstelbare impact op het openbare leven en op het persoonlijke leven van velen. Van economie tot veiligheid en van cultuur tot het welzijn van inwoners zelf. Dat we moeten toewerken naar een ‘nieuwe manier van werken’, ondervinden we tot op de dag van vandaag. Ook gemeente Rotterdam zet het concept ‘anders werken’ door om de balans te vinden in het digitaal, plaats- en tijdsonafhankelijk samenwerken en elkaar ontmoeten.

Gemeente Rotterdam heeft een specifieke paragraaf ingericht ten aanzien van de impact van Covid-19

Het in 2020 ingezette programma ‘Rotterdam. Sterker door’ is in 2021 voortgezet met als doel de stad er na de coronacrisis weer bovenop te helpen en de sociaal-economische schade te beperken of te herstellen. Voor specifiek inzicht en monitoring van de impact van de coronacrisis heeft het college een (tijdelijke) paragraaf ‘Coronacrisis’ ingesteld. Deze paragraaf geeft de (financiële) gevolgen van de crisis overzichtelijk weer. Hieruit blijkt dat de extra lasten en lagere baten als gevolg van de coronacrisis in 2021 zijn gedekt door compensatie van het Rijk en het uiteindelijke effect zelfs voordeling is.

Er resteren uiteraard onzekerheden en risico’s

Op basis van eerdere compensaties concludeert het college dat het kabinet er in deze overbruggingsfase alles aan doet om de gevolgen voor gemeenten van de coronacrisis zoveel mogelijk te compenseren. Het risico op die onderdelen is daarmee vooralsnog beperkt. Dat neemt niet weg dat er een risico bestaat dat deze steun een keer ophoudt dan wel (veel) minder wordt. In de coronaparagraaf én in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing worden de gerelateerde risico’s en het verwachte effect op de financiële positie uitgelicht.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze controleverklaring
Wijzigingen standaarden
Onze samenwerking
Bijlagen

07

Vooruitblik

In dit hoofdstuk van het verslag bespreken wij de relevante ontwikkelingen die vanaf het jaar 2022 relevant zijn voor uw gemeente. Dat zijn onder meer de veranderende controleverklaring, de komst van de rechtmatigheidsverantwoording en een wijziging in (onze) controlestandaarden.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze controleverklaring
Wijzigingen standaarden
Onze samenwerking
Bijlagen

Onze controleverklaring

Onze controleverklaring wordt uitgebreider op het aspect fraude

Aankomende wijzigingen in de controleverklaring van accountants ten aanzien van fraude en continuïteit

Op 8 december 2021 heeft de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) besloten dat accountants voor jaarrekeningcontroles die vallen binnen het domein van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) vanaf het boekjaar 2022 uitgebreider moeten rapporteren over fraude en continuïteit in de controleverklaring. Deze wijzigingen zullen ook van invloed zijn op de controleverklaring die wij vanaf 2022 verstrekken.

Ten aanzien van fraude zullen wij op basis van de aangepaste standaard gaan rapporteren over de risico-inschatting, verrichte werkzaamheden en materiële bevindingen ten aanzien van fraude. Ten behoeve daarvan zullen we het fraudepreventieprogramma van de gemeente Rotterdam onderzoeken, zoals medegedeeld in de eerste boardletter van 3 november 2021, waaronder:

- het kennisnemen van de rapportage ‘scan hard controls fraude’ en de diverse initiatieven vervolgend op deze rapportage;
- het monitoren van de initiatieven die uitgezet zijn binnen de organisatie naar aanleiding van deze rapportage;
- de door financial audit uitgevoerde frauderisicoanalyses op vijftien kritische processen;
- de aanvullende maatregelen van interne beheersing die getroffen zijn om specifieke frauderisico’s te mitigeren;
- de wijze waarop de concerndirectie opvolging geeft aan meldingen van klokkenluiders of andere signalen van fraude.

We raden aan een overkoepelende frauderisicoanalyse op te stellen

Bij de gemeente Rotterdam constateren we dat er in de processen, procedures en interne controles aandacht is ter voorkoming van fraude en misbruik en oneigenlijk gebruik. Ook is er aandacht voor risicomanagement in brede zin, mede in relatie tot de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Wat er wél nog moet gebeuren is het opstellen van een overkoepelende frauderisicoanalyse. Waarbij er sprake is van een samenhangend geheel van de beoordeling van de frauderisicoanalyses en maatregelen ter voorkoming/detecteren ervan in de clusters. In onze eerste boardletter hebben we aanbevolen het eigenaarschap voor een concernbrede beoordeling met input vanuit de clusters te beleggen bij de concerndirectie. We hebben begrepen dat naar aanleiding van een interne evaluatie de informatie-voorziening aan concerndirecteuren en de centrale coördinatie van frauderisicobeheersing worden verbeterd.

Een editie van PwC’s Spotlight is volledig gewijd aan fraude en het geeft onder andere inzicht in de diverse rollen en verantwoordelijkheden voor verschillende gremia. Ook bevat het handvatten over hoe de ambtelijke organisatie een frauderisicoanalyse kan opstellen.

Wij adviseren de directie en het college ook om hierover zelf in de risicoparagraaf in uw paragraaf bedrijfsvoering te rapporteren zodat wij hier in onze controleverklaring naar kunnen verwijzen en de door u gerapporteerde informatie kunnen bevestigen.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze controleverklaring
Wijzigingen standaarden
Onze samenwerking
Bijlagen

Rechtmatigheidsverantwoording

De voorbereidingen voor de rechtmatigheidsverantwoording zijn gereed

De kadernota rechtmatigheid 2022 is gepubliceerd

- In augustus 2021 is de kadernota rechtmatigheid 2022 verschenen. De commissie BBV geeft in deze nota haar visie over de invulling van het begrip rechtmatigheid in de rechtmatigheidsverantwoording. De kadernota bevat stellige uitspraken en aanbevelingen die relevant zijn voor uw gemeente. Daarnaast is er voor de raadsleden een hoofdstuk in de bijlage waarin op hoofdlijnen uitleg wordt gegeven over het begrip rechtmatigheid en de rollen die de verschillende partijen hebben rondom de rechtmatigheidsverantwoording.
- Gemeente Rotterdam heeft alle voorbereidingen getroffen voor de invoering van rechtmatigheidsverantwoording. De behandeling van het wetsvoorstel waarin dit wordt geregeld, is echter verschillende keren uitgesteld door de Tweede Kamer. Er is daarom momenteel onzekerheid over de datum van het ingaan van de wet.

Vereiste communicatie inzake rechtmatigheidsverantwoording	Heeft het college al afspraken gemaakt over deze onderwerpen:		
	Ja	Onder-handen	N.v.t.
De verantwoordingsgrens voor 2022 is bepaald op basis van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves	●		
De verantwoordingsgrens voor 2022 is vastgesteld door de raad	●		
Het normenkader 2022 is onderhanden of datum vaststelling door de raad is gepland	●		
De financiële verordening is herzien indien er staat dat de accountant de rechtmatigheid toetst	●		
De financiële verordening bevat op welke wijze wordt omgegaan met begrotingsonrechtmatigheden	●		
Het college en de raad hebben overeenstemming inzake de mate van detail in de paragraaf Bedrijfsvoering	●		
Het interne controleplan van de gemeente bevat een scoping van de processen en balansposten, risicoanalyses per proces en post en controleaanpak	●		

Tabel 8 Voorbereiding rechtmatigheidsverantwoording

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze controleverklaring
Wijzigingen standaarden
Onze samenwerking
Bijlagen

Wijzigingen standaarden

Meer aandacht in controle voor interne beheersing door toenemende complexiteit in processen

Meer focus op het proces van risico-identificatie en -beoordeling

Als onderdeel van onze op risico's gebaseerde controle richten wij ons op de gebieden met het grootste risico op afwijkingen van materieel belang. Als reactie op een evoluerende en steeds complexere omgeving die uw gemeente beïnvloedt, zullen we onze aandacht en inspanning vergroten om uw organisatie en het risico-identificatie- en beoordelingsproces te begrijpen. Hierbij wordt ook specifiek de IT-omgeving en bijbehorende risico's meegenomen. Dit sluit aan bij de doelstelling van de herziene controlestandaard 315, die vanaf dit jaar van kracht wordt. Wij constateren dat het college zich voldoende focust op onafhankelijke risico-identificatie en/of beoordeling. Gedurende onze contractperiode zijn er diverse verbeteringen in de interne beheersing van de processen doorgevoerd. Echter merken wij op, zoals ook vermeld in de boardletter 2021, dat de ambitie om te verbeteren achterblijft op de werkelijkheid. Gedurende 2021 zijn er diverse verbeteracties uitgevoerd op het gebied van de systemen in de IT-omgeving. Een aantal systemen zijn vervangen of zullen de komende tijd vervangen worden. De verantwoordelijkheid voor het opvolgen van de bevindingen ligt primair bij de clusters en eventueel ondersteund door BCO-IIFO. Daarom willen wij uw aandacht vragen voor:

- De risicoanalyse zoals uitgevoerd door Financial Audit op de vijftien kritieke processen, waarbij ook een specifieke risicoanalyse wordt uitgevoerd voor het onderwerp fraude.
- De risico’s op onrechtmatigheden, met name op Europees aanbesteden, als onderdeel van de risicoanalyse.
- De aandacht voor de mate van IT-afhankelijkheid van bedrijfsprocessen en het daaruit voortvloeiende risico.
- De aandacht voor IT-risico’s op de systemen die op de planning staan om vervangen te worden.

We zijn meer dan bereid om dit onderwerp en de bijbehorende wederzijdse verwachting te bespreken in afwachting van de samenwerking voor volgend jaar.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

08

Onze samenwerking

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe wij hebben samengewerkt met u en uw medewerkers. Daarnaast presenteren wij een overzicht van het aantal uren dat er is gewerkt aan de controle.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen

Onze samenwerking

We hebben een constructieve samenwerking ervaren tijdens het controleproces

Onze reflectie op het proces van de jaarrekeningcontrole

In deze huidige tijd van digitaal in combinatie met fysiek samenwerken hebben wij een zeer plezierige samenwerking ervaren en is de communicatie tussen Financial Audit en PwC goed verlopen. Hierbij waren de communicatielijnen kort en dit heeft ertoe bijgedragen dat het over het algemeen een meer gestructureerd proces is geweest. We hebben een open en fijne cultuur ervaren en de benodigde documentatie werd over het algemeen tijdig opgeleverd. Wijzigingen in de planning werden zoveel mogelijk vooraf met elkaar afgestemd. Aangezien we voortdurend streven naar een verbetering in het proces merken wij graag op als verbetering dat bepaalde dossiers tegen het einde van de controle niet tijdig zijn aangeleverd en dat dit ook niet voorafgaand is gecommuniceerd. Dit levert extra druk op in ons proces en onze planning. We evalueren graag op de korte termijn en staan ook open voor verbeteringen aan onze kant van het proces.

Geen bevindingen te melden rondom onafhankelijkheid

Wij hebben onze naleving van externe normen en ons wereldwijde onafhankelijkheidsbeleid met betrekking tot onze dienstverlening in 2021 bewaakt en bevestigen dat wij aan deze onafhankelijkheidsvereisten hebben voldaan en voldoen.

Overzicht van de gemaakte uren

De controle van de jaarrekening van gemeente Rotterdam vereist voldoende tijd en aandacht van de teamleden van het juiste niveau voor inhoudelijke werkzaamheden, beoordeling en begeleiding. Wij geven u op maandelijkse basis inzicht in de gerealiseerde uren versus de begroting. Ook geven wij u periodiek door middel van een voortgangsrapportage, gezamenlijk met de organisatie, inzicht in de status van de controle en de oplevering van documentatie.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

09

Bijlagen

In de eerste bijlage beschrijven we de werkzaamheden op de verhoogde en significante risico’s, fraude werkzaamheden en uitkomsten van de werkzaamheden ten aanzien van de SiSa-bijlage. Daarna staan we stil bij onze controle van de WNT-verantwoording. Vervolgens lichten we de materialiteit toe. Tot slot geven we een update over de verplichte communicatie.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Verhoogde risico's (1)

Bij de uitvoering van de werkzaamheden ten aanzien van de verhoogde risico's hebben we geen uitzonderingen of aanwijzingen van frauduleuze activiteiten opgemerkt

In onderstaande tabel geven wij een samenvatting van de bevindingen van verrichte werkzaamheden met betrekking tot de significante en hogere-normale risico's.

Risico	Uitkomst controlewerkzaamheden	Risiconiveau
Managementbeïnvloeding: het doorbreken van interne beheersingsmaatregelen door het management	Het doorbreken van beheersingsmaatregelen door het management is op basis van de controlestandaarden altijd een significant risico. Interne beheersingsmaatregelen, ongeacht hoe goed in opzet en bestaan, kunnen risico's van materiële onjuistheden in de jaarrekeningen slechts beperken, en niet volledig afdekken, wegens de inherente beperkingen van interne beheersingsmaatregelen. We hebben een onvoorspelbaarheidstest uitgevoerd en een test op de (memoriaal)boekingen in 2021 voor de gemeente Rotterdam. We hebben uit hoofde van deze test geen ongebruikelijke transacties geconstateerd.	Normaal — Significant
Waardering voorraden: het risico in relatie tot de waardering van de grondexploitaties	Het risico van waardering van de grondexploitaties is doorgaans bij gemeenten een verhoogd risico. Dit komt omdat er veel schattingsposten zijn gemoeid bij deze balanspost. Behalve de parameters (kostenstijging, opbrengstenstijging, etc.) is de waardering gebaseerd op een raming van nog te maken kosten en nog te realiseren opbrengsten. We hebben samen met onze waarderingsspecialisten controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering en we hebben uit hoofde van deze test voldoende comfort over de waardering.	Normaal — Significant
Grondverkopen: het risico van niet-zakelijke transacties bij grondverkopen	Dit risico rondom mogelijke niet-zakelijke transacties bij grondverkopen is doorgaans bij gemeenten met een relatief grote projectportefeuille een verhoogd risico. Dit komt omdat er doorgaans veel grondverkopen plaatsvinden. Bij onze controlewerkzaamheden hebben we gecontroleerd of bij grondverkopen een marktconforme prijs is ontvangen en daarbij de bandbreedtes zijn gehanteerd die de raad heeft meegegeven in de grondprijzennota [c.q. grondprijzenbrief]. We hebben bij het uitvoeren van deze controlewerkzaamheden geen bijzonderheden geconstateerd.	Normaal — Significant

Tabel 9 Controlerisico's

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Verhoogde risico's (2)

Risico	Uitkomst controlewerkzaamheden	Risiconiveau
Grondexploitaties: verschuivingsgevaar tussen verlieslatende en winstgevende projecten	Dit risico van fraude in omzetverantwoording wordt vastgesteld in alle opbrengstenstromen van de gemeenten en in het verschuivingsgevaar tussen verlieslatende en winstgevende grondexploitaties. We hebben detailwerkzaamheden uitgevoerd op de kosten en opbrengststromen en hierin getest dat deze geboekt staan op het juiste project. We hebben bij het uitvoeren van deze controlewerkzaamheden geen bevindingen geconstateerd.	Normaal Significant
Aanbestedingen: het risico dat aanbestedingen worden gegund aan bevriende partijen	Dit risico rondom mogelijke gunning aan bevriende partijen is doorgaans bij gemeenten een verhoogd risico. Dit komt omdat gemeenten zaken doen met een veelvoud aan leveranciers met ook nog een grote diversiteit in inkoop van goederen en diensten. Bij onze controlewerkzaamheden hebben we gecontroleerd of voldoende functiescheiding is gehanteerd bij aanbestedingstrajecten en bij het aangaan van nieuwe contracten. Daarnaast controleren we de gunningsdocumenten. We hebben bij het uitvoeren van deze controlewerkzaamheden geen bevindingen geconstateerd.	Normaal Significant
Rechtmatigheid van de aanbestedingen: het risico van het niet nakomen van aanbestedingsrichtlijnen	De aanbestedingsrichtlijnen zijn complex. De omvang van de onrechtmatige aanbestedingen is afgenomen van € 14 miljoen in 2020 naar € 6-8 miljoen. Deze komen met name voort uit dossiers die in het verleden ten onrechte (nog) niet zijn aanbesteed. Graag verwijzen we naar het hoofdstuk Europees aanbesteden voor nadere overwegingen en details.	Normaal Significant
Financiële vaste activa: onjuiste waardering van de deelnemingen	Dit risico in de waardering zit met name in de deelnemingen Warmtebedrijf en Stadion Feyenoord N.V. De waardering van deze deelnemingen is complex en er zit verder ook een verhoogde subjectiviteit in de waardering. Wij hebben kennisgenomen van de interne beheersingsmaatregelen die betrekking hebben op de waardering en met verhoogde aandacht onze controle werkzaamheden op de waardering van de deelnemingen uitgevoerd. We hebben bij het uitvoeren van deze controlewerkzaamheden geen bevindingen geconstateerd.	Normaal Significant

Tabel 9 Controlerisico's

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Verhoogde risico’s (3)

Risico	Uitkomst controlewerkzaamheden	Risiconiveau
Materiele vaste activa: vastgoed wordt niet juist gewaardeerd	Dit risico gaat over de waardering van het vastgoed. Er wordt hierbij gecontroleerd of het vastgoed binnen de huidige marktomstandigheden in Rotterdam wordt gewaardeerd. Wij hebben een steekproef uitgevoerd om te toetsen of de juiste classificatie is gebruikt (‘maatschappelijke functie’ of ‘bedrijfseconomische functie’). Verder hebben wij vastgesteld of er afwaardering had moeten plaatsvinden op basis van de huidige taxatiewaardes. We hebben bij het uitvoeren van deze controlewerkzaamheden geen bevindingen geconstateerd.	Normaal — Significant
Inkomende subsidies: zijn niet juist verantwoord of voldoen niet aan de subsidievoorwaarden	De opbrengsten uit inkomende subsidies komen voort uit diverse subsidieregelingen. Deze regelgevingen kennen alle hun eigen regels ten aanzien van voorwaarden om de subsidie te krijgen en wat onder de subsidiabele kosten geschaard kan worden, hierdoor heeft dit een verhoogde complexiteit. Verder bestaat er hier ook een verschuivingsrisico (afgrenzing). Dit omdat door het verschuiven van de subsidie naar een andere periode leidt tot meer budget in deze periode. Het opnemen van de lasten en baten in het juiste verslaggevingsjaar blijft derhalve een risico-gevoelige afweging. Wij hebben controlewerkzaamheden uitgevoerd op de tijdsregistraties van projecten verder hebben wij ook een steekproef uitgevoerd op de overige subsidies. We hebben bij het uitvoeren van deze controlewerkzaamheden geen bevindingen geconstateerd.	Normaal — Significant

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Fraude en wet- en regelgeving

Geen aanwijzingen of signalen van fraude geïdentificeerd. Geen gevallen van niet-naleving van wet- en regelgeving onder onze aandacht gekomen.

Wij hebben tijdens onze controle bijzondere aandacht besteed aan het proces dat u heeft opgezet om frauderisico's en risico's op het niet naleven van wet- en regelgeving te identificeren.

Procesgerichte verbeteringen maken persoonlijk misbruik minder snel mogelijk. Dit draagt bij aan het vertrouwen in uw organisatie.

In dat kader hebben wij geconstateerd dat u bezig bent met enkele verbeteringen in uw fraudebeheersingsproces. Dit in navolging van uw interne analyse uit begin 2021. Er wordt gewerkt aan verbeteringen in de informatievoorziening en de centrale coördinatie van de frauderisicoanalyse en monitoring.

Fraude is een ernstig maatschappelijk probleem dat burgers, ondernemingen en de overheid financieel benadeelt. Het voorkomen en opsporen van fraude binnen uw organisatie is primair de verantwoordelijkheid van het college en de concerndirectie. Zij zijn belast met de governance in uw organisatie. In dat kader verwachten wij dat u een frauderisicomanagementsysteem heeft geïmplementeerd dat bijdraagt aan het voorkomen en detecteren van fraude. Wij hebben de opzet en de implementatie van de relevante aspecten van het frauderisicomanagementsysteem geëvalueerd, zoals de gedragscode, klokkenluidersregeling, incidentenregistratie, onderzoeksprotocol, frauderisicoanalyse en, voor zover wij dit noodzakelijk achten, de werking getoetst van elementen uit het frauderisicomanagementsysteem. Hierbij hebben wij geen tekortkomingen geconstateerd, en sluiten wij aan bij de eerder genoemde interne aanbevelingen.

Verantwoordelijkheden van het college en de raad

De primaire verantwoordelijkheid voor het voorkomen en opsporen van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving berust bij degenen die belast zijn met governance van de gemeente (de gemeenteraad) en het college.

Als uw accountant is het onze verantwoordelijkheid om onze controle te plannen en uit te voeren om redelijke zekerheid te krijgen dat de jaarrekening als geheel geen materiële onjuistheden bevat, of die nu worden veroorzaakt door fraude of door fouten, rekening houdend met het toepasselijke wet- en regelgevende kader. Door de inherente beperkingen van een controle is het risico onvermijdelijk dat sommige materiële onjuistheden in de jaarrekening onopgemerkt blijven.

Geen aanwijzingen of signalen van fraude geïdentificeerd

Tijdens de controle van de jaarrekening 2021 zijn geen aanwijzingen van fraude onder onze aandacht gekomen.

Geen gevallen van niet-naleving van wet- en regelgeving onder onze aandacht gekomen

Tijdens de controle van de jaarrekening 2021 zijn geen gevallen van niet-naleving van wet- en regelgeving onder onze aandacht gekomen, anders dan de bevindingen inzake aanbesteden.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Onvoorspelbaarheid in de controle - Leegstandscontrole

Geen aanwijzingen van huurderving geïdentificeerd, wel zijn er verbeterpunten in de registratie van leegstand.

In het kader van onze verantwoordelijkheid voor fraude hebben we een element van onvoorspelbaarheid in onze controle opgenomen. Dit jaar hebben we dat gedaan in de vorm van een leegstandscontrole op de leegstaande objecten van gemeente Rotterdam. Het theoretische risico dat er huurderving kan plaats-vinden door ongeoorloofde onderverhuur is hierbij beoordeeld.

Geen aanwijzingen of signalen van huurderving geïdentificeerd

Uit onze werkzaamheden zijn geen aanwijzingen of signalen van huurderving naar voren gekomen. Wel zijn meerdere objecten nader onderzocht vanwege de bijzondere staat en/of gebruik van het object.

Controleproces

Gezamenlijk met de afdeling Vastgoed hebben wij rond jaareinde 2021 een willekeurig door PwC geselecteerd aantal van zestien objecten geobserveerd die als ‘leeg’ stonden aangemerkt. Uit onze observatie bleek dat van de zestien objecten, zes objecten daadwerkelijk leeg stonden, tien objecten hadden nadere toelichting nodig van de afdeling Vastgoed.

De opbrengstverantwoording is als nog vastgesteld voor de objecten die in gebruik waren. Reden van gebruik; anti-kraak, tijdelijke invulling of verhuur/verkoop gecontracteerd maar nog niet verwerkt in het systeem.

Stappen om de kwaliteit van registratie verder te verbeteren

Fraude in de vorm van huurderving is een maatschappelijk probleem dat burgers, ondernemingen en de overheid financieel benadeelt. Het voorkomen van huurderving via onderverhuur is derhalve belangrijk. De gemeente Rotterdam heeft een groot aantal objecten in bezit. Functiescheiding binnen en buiten de afdeling Vastgoed is in voldoende mate aanwezig om dit risico te beheersen. Echter blijkt de registratie van objecten niet altijd actueel te zijn. Voor een betrouwbare informatievoorziening adviseren wij uw primaire registratie van objecten in de leegstandslijsten frequenter te actualiseren en de bijzonderheden per leegstaand object uitgebreider vast te leggen.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Rechtmatigheidsverantwoording

Inzicht in de veranderingen en de misverstanden rondom de rechtmatigheidsverantwoording

Wat is er veranderd?

- Het college rapporteert over de rechtmatigheid van de jaarrekening en niet de accountant. De toelichting wordt opgenomen in de bedrijfsvoeringsparagraaf.
- De raad bepaalt een grens waarboven afwijkingen in de verantwoording moeten worden opgenomen en deze bedraagt maximaal 3%. Voor gemeente Rotterdam is vastgesteld dat deze grens 1% bedraagt.
- Regels voor begrotingsonrechtmatigheid dienen in de financiële verantwoording te worden vastgelegd.
- De accountant geeft een verklaring bij de getrouwheid van de jaarrekening, inclusief de rechtmatigheidsverantwoording die daar onderdeel van uitmaakt.
- In het verleden telden getrouwheidsfouten ook als rechtmatigheidsfouten. Voor de rechtmatigheidsverantwoording is dit niet meer het geval; daarin worden alleen rechtmatigheidsfouten toegelicht die afwijkingen zijn van het voorwaarden-, begrotings- of M&O-criterium.
- De gemeente dient bewust controlewerkzaamheden te doen c.q. beter vast te leggen voor onderbouwing van de rechtmatigheidsverantwoording.

Wat zijn de misverstanden?

- Het college wordt nu verantwoordelijk voor de rechtmatigheid. Dit klopt niet. Dit was namelijk al zo, dus dit is niet veranderd.
- De werkzaamheden van de accountant worden minder. Dit klopt niet. Omdat de accountant een getrouwheidsoordeel geeft bij de rechtmatigheidsverantwoording, dient de accountant net zoveel werkzaamheden te verrichten als in het verleden.
- Rechtmatigheidsfouten kunnen nog steeds leiden tot een anders dan goedkeurende controleverklaring. Dat klopt niet. Rechtmatigheidsfouten wegen niet meer mee voor het oordeel van de accountant en kunnen dus ook niet leiden tot een aangepaste controleverklaring. Indien de getrouwheid van de rechtmatigheidsverantwoording zelf niet kan worden vastgesteld, kan dit impact hebben op de controleverklaring van de accountant.
- Een rechtmatigheidsverantwoording is hetzelfde als een ‘In Control Statement’. Dat klopt niet. Een In Control Statement omvat meer aspecten dan rechtmatigheid.
- Het college moet alle afwijkingen toelichten. Dat klopt niet. In de rechtmatigheidsverantwoording licht het college alle afwijkingen toe voor zover die leiden tot een overschrijding van de verantwoordingsgrens van 1%. In de paragraaf bedrijfsvoering wordt een toelichting gegeven op alle afwijkingen die uitkomen boven de rapporteringstolerantie (die ook voor de accountantscontrole geldt, namelijk € 1,7 miljoen).

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Begrotingsrechtmatigheid

Geen sprake van onrechtmatigheden in het kader van begrotingsrechtmatigheid

Een onderdeel van onze rechtmatigheidscontrole betreft de naleving van het budgetrecht van de raad. Is op programma of kredietniveau niet meer besteed dan waar u als raad toe besloten heeft. Op basis van artikel 7.2.a van uw financiële verordening blijkt dat de begroting wordt vastgesteld op programmaniveau.

Begrotingsoverschrijdingen (op programmaniveau) kunnen dus, in sommige gevallen, als onrechtmatig worden aangemerkt. Onderstaand hebben wij de overschrijdingen opgenomen en weergegeven of deze wel of niet meewegen in ons oordeel bij de jaarrekening.

De spelregels rondom begrotingsrechtmatigheid veranderen vanaf 2022 als de rechtmatigheidsverantwoording wordt ingevoerd. In die situatie moet elke overschrijding per programma worden toegelicht door het college. Op de vorige slide geven we inzicht in de gerelateerde ontwikkelingen.

Programma	Lasten werkelijk	Overschrijdingen t.o.v. begroting (na wijziging)	Telt overschrijding mee voor het oordeel?	Toelichting
10 Beheer van de stad	398.851	1.353	Nee	De hogere lasten worden ook doorbelast aan derden
13 Algemene middelen	75.211	81.945	Nee	Overschrijding wordt veroorzaakt door dotaties aan voorzieningen deelnemingen. De hoogte van de dotaties kon niet eerder aan de raad worden gerapporteerd en past binnen de verslaggevingsvoorschriften.
14 Overhead	471.457	4.562	Nee	Doordat minder is geïnvesteerd zijn minder overheadlasten toegerekend aan de investeringen/activa. De realisatie past binnen bestaand beleid en dus zijn de per saldo hogere lasten op het programma niet onrechtmatig.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

SiSa

Bevindingen in de SiSa-bijlage

Wij hebben in onze controle specifieke werkzaamheden verricht om een oordeel te kunnen geven over de getrouwheid en rechtmatigheid van de financiële verantwoordingsinformatie in de SiSa-bijlage bij de jaarrekening 2021. In 2021 zijn er veel SiSa-regelingen bijgekomen. Van de 56 huidige regelingen zijn er 22 nieuw ten opzichte van voorgaand jaar. Voor de bevindingen uit onze controle gelden op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden ('BADO') zwaardere rapporteringtoleranties dan voor andere onderdelen van de reguliere jaarrekening.

De rapporteringstolerantie is per specifieke uitkering:

- € 12.500 indien de omvangsbasis kleiner dan of gelijk is aan € 125.000;
- 10% indien de omvangsbasis groter dan € 125.000 en kleiner dan of gelijk is aan € 1.000.000;
- € 125.000 indien de omvangsbasis groter is dan € 1.000.000.

De rapporteringstolerantie heeft geen consequenties voor de omvang en aard van de controle van specifieke uitkeringen. In de volgende tabel hebben wij onze bevindingen per specifieke uitkering opgenomen.

M&O-beleid Tozo

Binnen de gemeente Rotterdam zijn procedures aanwezig om misbruik en oneigenlijk gebruik te detecteren (met betrekking tot de uitkeringsverstrekkingen Tozo). Wij hebben ten behoeve van onze controle de opzet en het bestaan van de daarin opgenomen beheersingsmaatregelen beoordeeld en hierin geen tekortkomingen gesignaleerd. Voor de afwerking van IB-signalen heeft de gemeente risicogericht de signalen ingedeeld in deelmassa's, waarbij voor de afwikkeling van IB-signalen is gestart met de signalen die het meest waarschijnlijk voor terugvordering van de uitkering zouden zorgen.

Wij hebben uit alle afgehandelde IB-signalen een deelwaarneming getrokken van vijftien dossiers om de werking van de procedure van opvolging van IB-signalen te toetsen. Hierbij zijn geen bijzonderheden geconstateerd. Bij het niet voldoen aan de criteria zijn verstrekte uitkeringen teruggevorderd of is terugvordering in gang gezet.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Nr.	Regeling / indicator	Naam specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/ onzekerheid
1	A5	Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, extremisme en terrorisme	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2	A6	Specifieke Uitkering Preventieve Aanpak tegen Ondermijning (onderdeel BOTOC)	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
3	A7	Regeling specifieke uitkering tijdelijke ondersteuning toezicht en handhaving	Fout Onzekerheid	117.593 39.405	Onjuiste declaratie sociale premies inhuur Handhavingsuren die mogelijk niet declarabel zijn
4	A9	Specifieke uitkering versterking van de lokale integrale aanpak van radicalisering, (gewelddadig) extremisme en terrorisme in 2021	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
5	A10	Regeling financiële impuls huisvesting grote gezinnen vergunninghouders	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
6	A12B	Incidentele bijdrage ondersteuning naleving controle op coronatoegangsbewijzen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
7	B2	Regeling specifieke uitkering gemeentelijke hulp gedupeerden toeslagenproblematiek	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
8	C1	Regeling specifieke uitkering Reductie Energiegebruik	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
9	C8	Deelproject Bestaand Rotterdams Gebied (BRG) Project Mainportontwikkeling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
10	C9	Specifieke uitkering woningbouwimpuls	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
11	C10	Tijdelijk besluit specifieke uitkering verbetering digitale dienstverlening	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
12	C30	Specifieke uitkeringen proeftuinen aardgasvrije wijken 2e ronde	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
13	C31	Regeling vaststelling regels verstrekken eenmalige specifieke uitkering aan gemeenten huisvesting kwetsbare doelgroepen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
14	C32	Regeling specifieke uitkering ventilatie in scholen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

De strekking van de verklaring bij de jaarrekening (inclusief de SiSa-bijlage) is goedkeurend inzake de getrouwheid en de rechtmatigheid.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Nr.	Regeling / indicator	Naam specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout / onzekerheid
15	C41B	SiSa tussen medeoverheden	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
16	C43	Regeling reductie energiegebruik woningen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
17	C47	Volkshuisvesting	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
18	C51	Aardgasvrije wijken i.h.k.v. het Nationaal Programma Rotterdam Zuid (NPRZ)	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
19	C56	Regeling huisvesting aandachtsgroepen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
20	C62	Specifieke uitkering aan gemeenten voor de bekostiging van de kwijtschelding van gemeentelijke belastingen van gedupeerden door de toeslagenaffaire	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
21	C64	Tijdelijke capaciteit of externe expertise 14 grootschalige woningbouwgebieden	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
22	D1	Regionale meld- en coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
23	D1A	Regionaal programma voortijdig schoolverlaten	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
24	D8	Onderwijsachterstandenbeleid 2019-2022 (OAB)	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
25	D10	Volwasseneneducatie	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
26	D11	Regeling specifieke uitkering extra financiële middelen RMC-functie	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
27	D12	Regionale meld- en coördinatiefunctie	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
28	D12A	Regionaal programma voortijdig schoolverlaten	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
29	D14	Regeling specifieke uitkering inhalen COVID-19 gerelateerde onderwijsvertragingen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
30	E3	Subsidieregeling sanering verkeerslawaai	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

De strekking van de verklaring bij de jaarrekening (inclusief de SiSa-bijlage) is goedkeurend inzake de getrouwheid en de rechtmatigheid.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Nr.	Regeling / indicator	Naam specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout / onzekerheid
31	E13	Slimme laadpleinen	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
32	E21	Regeling specifieke uitkering circulaire ambachtscentra 2020 – 2022	Onzekerheid	25.334	Bestedingen als onzekerheid aangemerkt aangezien administratie bij derde partij ligt.
33	E53	Regeling specifieke uitkering Schone Lucht Akkoord	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
34	F9	Regeling specifieke uitkering Extern Advies Warmtetransitie	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
35	F11	Regeling specifieke uitkering MKB Deals 1e tranche	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
36	G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2021	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
37	G3	Besluit bijstandverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeentedeel 2021	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tijdelijke overbruggingsregeling zelfstandig ondernemers (Tozo) _gemeentedeel 2021			Zie einde tabel.
39	G12	Kwijtschelden publieke schulden SZW-domein hersteloperatie kinderopvangtoeslagaffaire gemeentedeel	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
40	H1	Ministeriële regeling heroïnebehandeling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
41	H3	Seksualiteitscoördinatie- en hulpverlening + aanvullende curatieve SOA bestrijding	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
42	H4	Regeling specifieke uitkering stimulering sport	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
43	H5	Subsidieregeling Prep	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
44	H8	Regeling Sportakkoord 2020-2022	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
45	H9	Regeling specifieke uitkering opzet expertisecentra jeugdhulp 2020	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

De strekking van de verklaring bij de jaarrekening (inclusief de SiSa-bijlage) is goedkeurend inzake de getrouwheid en de rechtmatigheid.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Nr.	Regeling / indicator	Naam specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/ onzekerheid
46	H10	Regeling specifieke uitkering vastgoedtransitie gesloten jeugdhulp 2020	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
47	H11	Corona Bonusregeling Zorg	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
48	H12	Regeling specifieke uitkering lokale preventieakkoorden of preventieaanpakken	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
49	H13	Regeling specifieke uitkering specialistische functies aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
50	H14	SPUK expertisecentra jeugdhulp	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
51	H15	Specifieke uitkering tijdelijk vergroten van beschikbaarheid van acute jeugd-ggz capaciteit	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
52	H16	Specifieke uitkering ijsbanen en zwembaden	Onzekerheid	762.428	Geen vaststellingsbeschikking beschikbaar.
53	H20	Regeling specifieke uitkering vastgoedtransitie gesloten jeugdhulp 2021	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
54	L2	Regio deal Rotterdam-Zuid	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
55	L4B	Deelproject 750 hectare natuur- en recreatiegebied (Project Mainportontwikkeling Rotterdam)	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
56	L15	Eenmalige bijdrage Stimuleringsregeling Boerderij van de Toekomst Kansen voor West	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

De strekking van de verklaring bij de jaarrekening (inclusief de SiSa-bijlage) is goedkeurend inzake de getrouwheid en de rechtmatigheid.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Nr.	**Regeling / indicator**	Naam specifieke uitkering	Fout of onzekerheid	Financiële omvang in euro's	Toelichting fout/ onzekerheid
38	G4	Tozo 1, geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 1, geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet, maar wel identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 1, fundamentele rechtmatigheidseisen exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 1, belangrijke rechtmatigheidseisen (toepassing artikel 21, lid 3 Besluit 17 april 2020)	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 2, geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 2, geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet, maar wel identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 2, exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 3, geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet en geen identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 3, geen identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet, maar wel identificatie DigiD in combinatie met BRP of Suwinet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Tozo 3, exclusief identificatie volgens artikel 17, lid 3 Participatiewet	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
38	G4	Omvang vorderingen levensonderhoud (jaar T) Tozo 1 (in verband met verstrekte voorschotten op Tozo-aanvragen levensonderhoud die zijn ingediend vóór 22 april 2020)	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.

De strekking van de verklaring bij de jaarrekening (inclusief de SiSa-bijlage) is goedkeurend inzake de getrouwheid en de rechtmatigheid.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Wet normering topinkomens

De bezoldiging van uw topfunctionarissen is juist verantwoord in de WNT-bijlage

Geen controlebevindingen in de WNT-verantwoording 2021

Als onderdeel van onze controle hebben wij de nalevering van de Wet Normering Topinkomens (WNT) gecontroleerd. Uit onze controle blijken geen bevindingen. Op grond van de wet zijn de griffier en de gemeentesecretaris aangewezen als topfunctionaris. Hun bezoldiging is juist en volledig verantwoord in de bijlage WNT in uw jaarstukken.

Wilt u meer weten over de WNT? Kijkt u dan op: https://www.topinkomens.nl

Bijlage Wet normering topinkomens (WNT)	
	U heeft twee topfunctionarissen verantwoord in de jaarrekening 2021.
	De twee topfunctionarissen zijn beiden in loondienst.
	U heeft in 2021 geen ontslagvergoedingen boven de WNT-grens uitgekeerd.

De WNT is in 2021 beperkt gewijzigd

In 2021 is er voor de WNT weinig gewijzigd ten opzichte van 2020. Wel zijn de bedragen geïndexeerd op basis van de loonontwikkeling in de sector overheid. De wettelijke maximale bezoldiging voor topfunctionarissen is aangepast van € 201.000 in 2020 naar € 209.000 in 2021.

De aandachtspunten voor de WNT-verantwoording 2021 uitgelicht

Daarnaast waren de volgende aandachtspunten mogelijk relevant voor de WNT-verantwoording 2021 van de gemeente Rotterdam:

- Als één van de topfunctionarissen ook nog een bezoldiging op andere gronden dan de topfunctie krijgt, dan had er mogelijk een extra overzicht in de WNT-verantwoording opgenomen moeten worden. Voor de gemeente Rotterdam is dit niet van toepassing gebleken.
- Als de gemeente niet-topfunctionarissen in dienstbetrekking zou hebben die in 2021 méér bezoldiging ontvingen dan hun deeltijdfactor x € 209.000, dan had deze (op functie) als ‘overige functionarissen’ in de WNT-verantwoording opgenomen moeten worden. Voor de gemeente Rotterdam is dit niet van toepassing gebleken.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Materialiteit

De materialiteit is gedurende de controle toegenomen

De gehanteerde materialiteit is € 42,9 miljoen

De reikwijdte van onze controle wordt beïnvloed door het toepassen van materialiteit. Het begrip ‘materieel’ wordt toegelicht in de paragraaf ‘Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening’ in onze controleverklaring. Afwijkingen worden als materieel beschouwd wanneer redelijkerwijs kan worden verwacht dat ze, elk afzonderlijk of in totaal, gevolgen kunnen hebben voor de economische beslissingen die gebruikers op grond van de jaarrekening nemen.

In het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (BADO) zijn de goedkeuringstoleranties bepaald die de accountant ten behoeve van de oordeelsvorming over de jaarrekening van de gemeente hanteert. De grondslag voor het bepalen van deze toleranties betreft de totale werkelijke kosten van de gemeente, inclusief de toevoegingen aan de bestemmingsreserves. Materialiteit bepaalt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en het effect van vastgestelde afwijkingen op onze verklaring.

In ons controleplan hebben wij een materialiteit vastgesteld van € 39,4 miljoen. De materialiteit wordt echter geactualiseerd op basis van de feitelijke financiële gegevens en wijzigingen in uw organisatie en omgeving gedurende het hele jaar. Aangezien de werkelijke lasten, inclusief dotaties aan de bestemmingsreserves, hoger zijn dan in de programmabegroting op basis waarvan wij onze initiële materialiteit hebben berekend, heeft er op basis van de wettelijke uitgangspunten een verhoging plaatsgevonden naar € 42,9 miljoen.

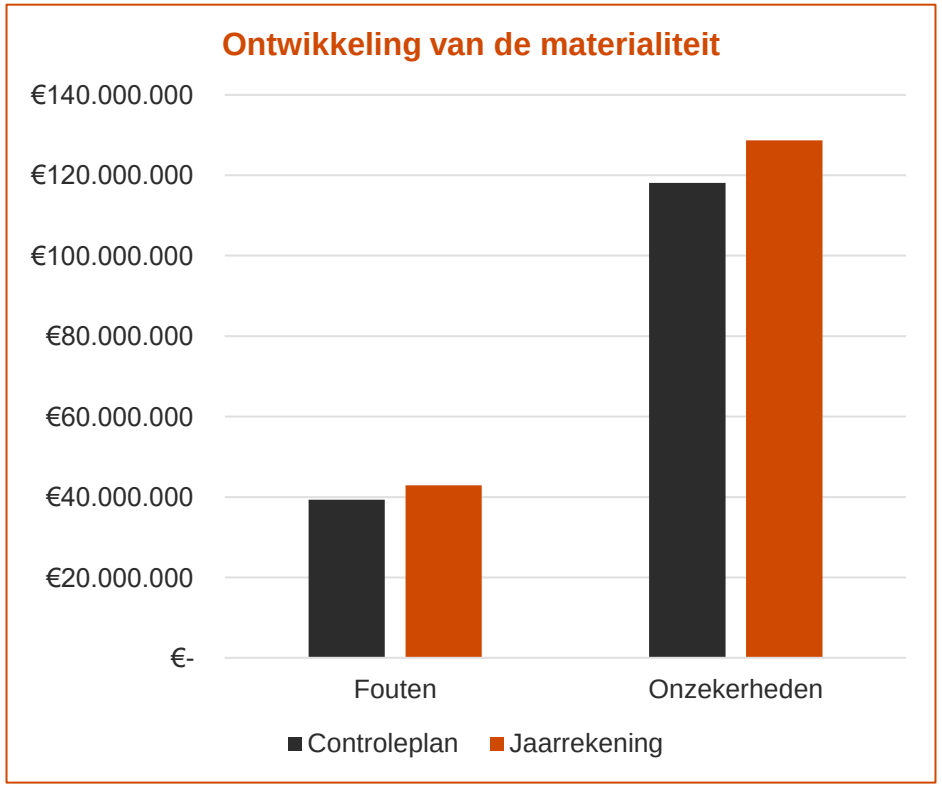

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Communicatie

Update over onze communicatie met u

Vereiste communicatie op grond van controlestandaarden	Startnotitie/audit-plan	Eerste boardletter	Accountantsverslag
Mededeling over de verantwoordelijkheden van de accountant	●		
Bevestiging van de onafhankelijkheid van PwC	●		●
De zaken die zijn aangemerkt als kernpunten van de controle			●
Eventuele significante tekortkomingen in de interne controle		●	●
Eventuele ontdekte of vermoede fraude		●	●
Niet naleven van wet- en regelgeving			●
Schriftelijke bevestigingen gevraagd van het management			●
Alle zaken die van invloed zijn op de vorm en inhoud van de controleverklaring.			●
Standpunt van de accountant over belangrijke kwalitatieve aspecten van de verslaggeving door het college			●
Rapporteren over significante moeilijkheden, aangelegenheden en overige zaken die van belang zijn voor het toezicht op het financiële verslaggevingsproces			●
Niet-gecorrigeerde afwijkingen			●
Significante aangelegenheden die naar voren komen tijdens de controle in verband met verbonden partijen van de gemeente [provincie]			●
Beschrijving van de reikwijdte en timing van de controle, waaronder significante risico's	●		●

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Verantwoordelijkheden (1/2)

Overzicht van verantwoordelijkheden van college en raad met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

De verantwoordelijkheden het college bestaan uit:

- het identificeren en monitoren van de wet- en regelgeving die van toepassing is op de gemeente en zorgen voor volledigheid ervan;
- het uitvoeren van een risicobeoordeling die expliciet het risico op fraude omvat, door een analyse van prikkels en druk, kansen, en gedrag en rationalisatie, en het risico van niet-naleving van wet- en regelgeving;
- het opstellen en uitvoeren van programma's en beheersingsmaatregelen ter preventie, ontmoediging en opsporing van fraude (fraudebestrijdings-programma's) en niet-naleving van wet- en regelgeving;
- het waarborgen dat de cultuur en de omgeving van de gemeente integer zijn en ethisch gedrag bevorderen;
- ervoor zorgen dat de activiteiten van de gemeente worden uitgevoerd conform de bepalingen van wet- en regelgeving, inclusief het voldoen aan de wet- en regelgeving waarin de vaststelling van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening wordt geregeld;
- het onderzoeken van iedere vermeende of vermoede misstand die onder de aandacht van het management wordt gebracht.

De verantwoordelijkheden van degenen die zijn belast met toezicht (de gemeenteraad) bestaan uit:

- het versterken van een cultuur van integriteit en ethisch gedrag door middel van actief toezicht;
- het beoordelen van de vaststelling van frauderisico's door het management en niet-naleving van wet- en regelgeving, het nemen van passende maatregelen en het zorgen voor een juiste *tone at the top*;
- het waarborgen dat het seniormanagement en raad en college passende maatregelen nemen om fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving te ontmoedigen en te voorkomen, voor een betere bescherming van investeerders, medewerkers en andere belanghebbenden;
- het onderzoeken van iedere vermeende of vermoede misstand die onder de aandacht van de gemeenteraad wordt gebracht.
- het aannemen van een kritische houding ten opzichte van het college op het gebied van niet-gebruikelijke transacties met verbonden partijen en tussen ondernemingen binnen de groep.

Aanbiedingsbrief
Onze kernboodschappen
Onze conclusies
Speerpunten
Ontwikkelingen 2021
Jaarverslag
Jaarrekening
Vooruitblik
Onze samenwerking
Bijlagen
Verhoogde risico's
Fraude en wet- & regelgeving
Rechtmatigheid
SiSa
Wet normering topinkomens
Materialiteit
Communicatie
Verantwoordelijkheden

Verantwoordelijkheden (2/2)

Overzicht van verantwoordelijkheden van ons als accountant met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

De verantwoordelijkheid van de accountant bestaat uit:

- het plannen en uitvoeren van de controle om een redelijke zekerheid te krijgen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat, hetzij door fraude of door fouten;
- het beoordelen of de programma's en de interne beheersingsmaatregelen van de gemeente, waarmee geïdentificeerde risico's van materiële fouten als gevolg van fraude en van niet-naleving van wet- en regelgeving worden aangepakt, op de juiste wijze zijn opgezet en worden uitgevoerd;
- het evalueren van het proces dat het management hanteert voor het beoordelen van de doeltreffendheid van de programma's en interne beheersingsmaatregelen in verband met fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving;
- het evalueren van iedere fraude door het seniormanagement en het effect op de beheersingsomgeving;
- het adequaat reageren op tijdens de controle geconstateerde (vermoede) fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

In de context van onze controle van de jaarrekening zijn onze doelstellingen met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving als volgt:

- het vaststellen en beoordelen van het risico van materiële onjuistheden in de jaarrekening als gevolg van fraude en als gevolg van niet-naleving van wet- en regelgeving;
- het verkrijgen van voldoende geschikte controle-informatie met betrekking tot de beoordeelde risico's van materiële onjuistheden als gevolg van fraude, door een gepaste controleaanpak te ontwerpen en te implementeren;
- het verkrijgen van voldoende geschikte controle-informatie met betrekking tot de naleving van de bepalingen van die wet- en regelgeving waarvan algemeen wordt erkend dat ze directe gevolgen hebben voor de bepaling van materiële bedragen en toelichtingen in de jaarrekening; en
- het adequaat reageren op tijdens de controle geconstateerde (vermoede) fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.